

Katılım Finans Kurumlarında Repo Alternatifleri

Alternatives for Repurchase Agreement in Participation Financial Institutions

Zeynelabidin HAYAT

Dr. Öğr., Üyesi Erzincan Binalı Yıldırım
Üniversitesi. İlahiyat Fakültesi
Temel İslam Bilimleri Bölümü
Dr., Erzincan Binalı Yıldırım University
Faculty of Theology
Department of Basic Islamic Studies
ERZINCAN / TURKEY
zezomaroco@yahoo.com
ORCID 0000-0002-9073-6681

Eser AKSU

Arş. Gör., Kırklareli Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi,
İslam Hukuku Anabilim Dalı
Arş. Gör., Kırklareli University
Faculty of Theology
Department of Islamic Law
KIRKLARELI / TURKEY
eseraksu@klu.edu.tr
ORCID 0000-0002-9096-0026

DOI: 10.47424/tasavvur.799545

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 24 Eylül / September 2020

Kabul Tarihi / Date Accepted: 26 Kasım / November 2020

Yayın Tarihi / Date Published: 31 Aralık / December 2020

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık / December

Atıf / Citation: Hayat, Zeynelabidin – Aksu, Eser. “Katılım Finans Kurumlarında Repo Alternatifleri”. *Tasavvur: Tekirdağ İlahiyat Dergisi* 6/2 (Aralık 2020): 1189-1236.

İntihal: Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

web: <http://dergipark.gov.tr/tasavvur> | <mailto:ilahiyatdergi@nku.edu.tr>

Copyright © Published by Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi,
İlahiyat Fakültesi / Tekirdağ Namık Kemal University, Faculty of
Theology, Tekirdağ, 59100 Turkey.

CC BY-NC-ND 4.0

Öz

Kısa vadeli likidite sağlama ihtiyacının yanı sıra likidite fazlalığını kısa vadeli değerlendirme ihtiyacı finans kurumlarının ortak problemleridir. Konvansiyonel finans kurumları bu ihtiyaçlarının büyük kısmını repo-ters repo işlemleri ile karşılarken katılım finans kurumları ise faiz şüphesi nedeniyle repo-ters repo katılım bankacılığı ilkelerine uymadığı için bu ihtiyaçları karşılama konusunda problemler yaşamaktadır. Bu durum konvansiyonel finans kurumları ile rekabet halindeki katılım finans kurumları aleyhine işlemektedir. Bu makale repo işlemini ana hatlarıyla açıklayıp fıkhi boyutunu izah ettikten sonra Malezya'daki geri alım vaadi ile satım (SBBA), Türkiye'deki geri alım vaadi ile satım, organize teverruk (banka teverruku), menkul kıymet rehinli karz sözleşmesi ve puantaj sistemi ile tekaruz anlaşması gibi halihazırda İslam dünyasında katılım finans kurumlarının repoya alternatif olarak uyguladıkları işlemleri ele almaktadır. Öte yandan bu çalışma kira sertifikalarının geri alım vaadi ile satımı, yatırım fonları, kira sertifikalarının alım satımı ile teverruk işlemi için katılım finans ilkelerine uygun bir pazar kurulması ve devlet destekli karz-ı hasen fonlarının kurulması gibi katılım finans kurumları adına repoya alternatif olarak düşünülen öneriler üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Repo, SBBA, geri alım vaadi ile satım, teverruk, tekaruz.

Abstract

The need to provide short-term liquidity as well as the need for short-term evaluation of excess liquidity are common problems of financial institutions. Conventional financial institutions meet most of these needs with reverse repurchase agreements, while Participation Financial Institutions encounter problems in meeting these needs because repurchase agreements are against participation banking principles due to their interest suspicion. This condition works against Participation Financial Institutions that are in competition with the conventional financial institutions. Just after describing the repurchase agreement and explaining its meaning in Islamic jurisprudence, this article aims to deal with transactions that are currently implemented as alternatives to repurchase agreements by Participation Financial Institutions in the Muslim world; such as Sell and Buy Back Agreement in Malaysia (SBBA), sale with repurchase promise in Turkey,

organized tawarruq (bank tawarruq), chattel mortgage and loaning agreement with scoring system. On the other hand, this article examines proposals that are considered as alternatives to repurchase agreement for Participation Financial Institutions; such as sale of lease certificates with the promise of repurchase, mutual funds, establishment of a market in accordance with participation finance principles for the purchase and sale of lease certificates, tawarruq transactions and establishment of state-sponsored Goodwill loans funds.

Keywords: Repurchase agreement, SBBA, sale with repurchase promise, tawarruq, taqaruz.

Giriş

Konvansiyonel finans kurumları modern manada 1917'den beri para politikası aracı olarak veya acil likidite ihtiyacını karşılamak amacıyla repo işlemini uygulamanın yanı sıra ellerindeki likidite fazlasını değerlendirmek amacıyla da ters repo işlemi uygulamaktadırlar. İlk olarak Amerika'da uygulanmaya başlayıp ardından diğer ülkelere yayılan repo/ters repo işlemi bireyler ile yapıldığı gibi diğer finans kurumları veya merkez bankası ile de yapılmaktadır.¹ Repo işlemi katılım bankacılığı ilke ve standartlarına uygun olmadığı için ve repoya alternatif bir uygulama geliştiremediklerinden dolayı acil likidite temin etmek konusunda birçok sorunla karşılaşmaktadırlar. Öte yandan katılım finans kurumlarında kısa vadeli yatırım araçlarının az olması ellerindeki likiditeyi değerlendirmeyi arzulayan sermaye sahiplerini bu kurumlara yatırımdan geri bırakmaktadır. Örneğin Türkiye'yi ele alacak olursak, Mart 2020 itibarıyla katılım bankalarında vadesiz mevduat hesaplarının toplam hacmi 92 milyar TL'yi aşmaktadır.² Bu durum katılım bankalarının müşterilerine kâr vermeden mallarından istifade etme olanağı sağlasa da sermaye sahipleri açısından bir zarar söz konusudur. Çünkü 2019 senesinde ortalama %11,84 oranındaki enflasyon ortamında müşterinin vadesiz mevduat hesa-

¹ Özge Akan, *Geri Alım Vaadi İle Satım (Repo) Sözleşmesi* (Gazi Üniversitesi SBE, 2006), 13; M. Fatih Turan, "Bey' Bi'l-Vefâ Ve Bey'ul-İne İle Mukayeseli Olarak Günümüz Repo İşlemlerinin Fikhî Boyutu", *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 14/27 (2015/1), 121.

² Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), "Aylık Bankacılık Sektörü verileri" (Erişim 16 Mayıs 2020).

bındaki sermayesinin değeri azalmaktadır.³ Diğer yönden katılım finans kurumlarının kısa vadeli yatırım araçlarını kullanmaması özellikle de yerel para birimlerinin değer kaybettiği ve enflasyonun yüksek olduğu bir ortamda kısa vadeli yatırım yapmak isteyen yatırımcıların sermayelerini bu kurumlardan uzaklaştırmaktadır. Bu durum katılım bankalarının konvansiyonel bankalar karşısındaki rekabet gücünü zayıflatmaktadır. İşte bu sebeple bazı İslam ülkelerindeki katılım bankaları konvansiyonel bankaların yapmış olduğu repoya alternatif çözümler üretmeye sevk etmiştir. Nitekim 2002 yılında Malezya Merkez Bankası satım ve geri alım sözleşmesi yönetmeliğini düzenleyip katılım finans kurumlarına tebliğ etmiştir.⁴ Ardından Endonezya, Bahreyn ve Birleşik Arap Emirlikleri'nde bulunan bazı katılım finans kurumları repo işlemine benzer yapıları kullanmaya başlamışlar⁵ ve sonrasında Türkiye'deki katılım finans kurumları da onlara katılmıştır.⁶

Bu çalışmada repo işleminin fıkhi boyutunu beyan ederek katılım finans kurumlarının kullandığı repo alternatiflerini izah etmenin yanı sıra yine repoya alternatif olabilecek önerileri ele almaya çalışacağız.

1.1. Repo İşleminin Tanımı

İngilizce literatürde "Repurchase Agreement", günümüz Arap literatüründe ise "اتفاقية إعادة الشراء" "İttifâkiyyetü i'âdeti's-şirâ'" şeklinde isimlendirilen repo işlemini, finansal bir kurumun sabit getirili menkul kıymetleri daha önceden sözleşmede belirlenen fiyattan ve belirlenen tarihte geri alması şartıyla kurumsal veya bireysel yatırımcıya satması, şeklinde tarif edebiliriz. Ters repo ise finansal bir kurumun sabit getirili menkul kıymetleri daha önceden söz-

³ Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (T.C. MB), "Fiyat Endeksi (Tüketici Fiyatları)" (Erişim 18 Mayıs 2020).

⁴ Islamic Interbank Money Market (IIMM), "Suku'l-mâli'l-İslâmî beyne'l-mesârif" (Erişim 18 Mayıs 2020).

⁵ Fitch Ratings (FR), "Liquidity stress highlights importance of effective sharia-compliant repo market" (Erişim 18 Mayıs 2020); International Financial Law Review (IFLR), "First Islamic repo transaction explained" (Erişim 18 Mayıs 2020); Reuters, "Indonesia's Islamic banks launch Islamic repurchase agreement" (Erişim 18 Mayıs 2020);

⁶ Global Investor Group (GIG), "Examining the case for sharia-compliant alternatives to repos" (Erişim 18 Mayıs 2020).

leşmede belirlenen fiyattan ve belirlenen tarihte geri satması şartıyla kurumsal veya bireysel yatırımcıdan satın almasıdır.⁷

Tariftten anlaşılacağı üzere repo işleminin unsurlarını şöyle sıralayabiliriz;

1- Repocu: Menkul kıymeti ileri bir tarihte geri satın almak vaadiyle peşin fiyattan satan taraftır.

2- Ters repocu: Menkul kıymeti ileri bir tarihte geri satma vaadiyle peşin fiyatla alan taraftır.

3- Repo işleminin konusu: “Repo işlemlerine konu olabilecek menkul kıymetler şunlardır; devlet tahvilleri, hazine bonoları, banka bonoları ve banka garantili bonolar, Kamu Ortaklığı İdaresi ve Toplu Konut İdaresince ihraç edilen borçlanma senetleri ile piyasada veya borsada işlem gören VDMK dışındaki diğer borçlanma senetleri. Ayrıca BİST bünyesinde Repo-2 pazarında pay senetleri de repo işlemine konu edilmeye başlanmıştır.”⁸

4- Bedel: Peşin ödenen meblağdır.

5- Vade: Satım ve geri alım arasındaki 1 günden 91 güne kadar olan süredir.

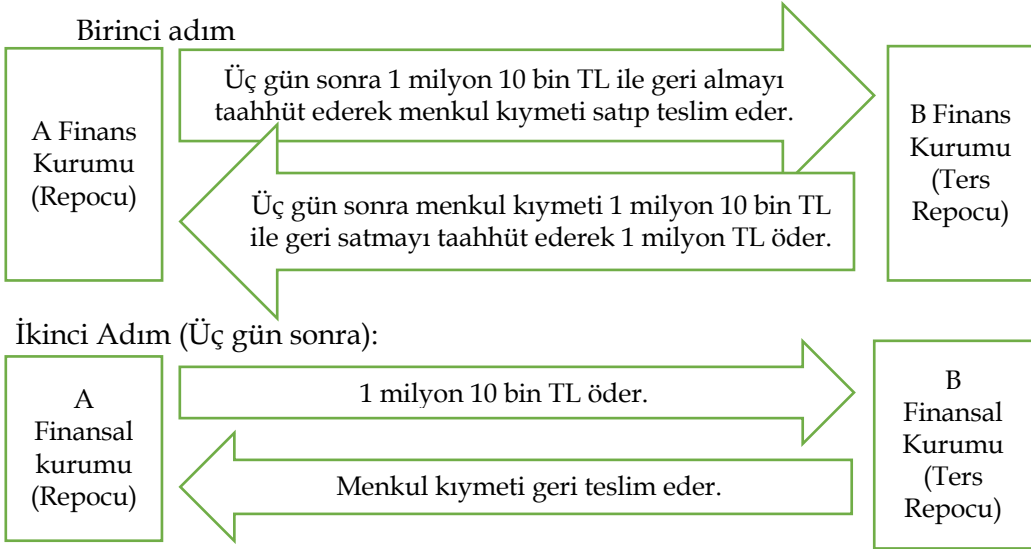
6- Repo Faizi: İşlem sonunda ters repocunun belirlenen faiz oranıyla elde edeceği fazlalıktır. Faiz oranı ya resmi olarak belirlenir veya tarafların iradesine bırakılır.

Repo işleminin yapılışını şu örnek üzerinden inceleyebiliriz; Kısa vadeli acil likidite ihtiyacı olan A finans kurumu bu ihtiyacını gidermek için B finans kurumuna değeri 1 milyon TL olan menkul kıymeti üç gün sonra ve %1 faiz oranıyla geri almak üzere satar. Üç gün sonunda A finans kurumu 1 milyon 10 bin TL ödeyerek B finans kurumundan menkul kıymetini geri alır. Bu işlemde A finans kurumu açısından repo işlemi söz konusu iken B kurumu açısından ise ters repo işlemi söz konusudur. Sonuç olarak A finans kurumu ihtiyaç duyduğu likiditeyi, B finans kurumu ise vermiş olduğu likidite karşılı-

⁷ Şübeylî, *Edevâtü idâreti sehâtri's-süyûle ve bedâilü'ttifâkiyyeti iâdeti's-şirâi fi'l-müessesâti'l-maliyyeti'l-İslâmiyye, İmtithal* (Erişim 16 Haziran 2020); Akan, *Geri Alım Vaadi ile Satım (Repo) Sözleşmesi*, 4; Turan, “Bey’ Bi’l-Vefâ ve Bey’u’l-İne”, 122.

⁸ Kenan Dede, *Katılım Bankalarında Hazine Ürünleri ve Sermaye Piyasası Uygulamaları*, (İstanbul: TKBB Yayınları, 2017) 97.

ğında bir fazlalık elde etmiş olur. Zikrettiğimiz örnekten de anlaşılacağı üzere repo iki adımdan oluşan bir sözleşmedir;

1.2. Repo İşleminin Fıkhi Boyutu

“Repo işlemi Borçlar Kanunu’na göre kabaca bir satış anlaşması, Bankalar Kanunu’na göre bir borçlanma aracı, tasarruf sahipleri bakımından ise kısa vadeli bir yatırımdır.”⁹ Fıkhi açıdan ise beyu’l-îne, beyu’l-vefâ ve karz akitlerine benzeyen repo sözleşmesini bu akitler ile mukayese etmeye çalışacağız.

1.3. Repo ile Beyu’l-Îne (Îne Satışı) Mukayesesi

Beyu’l-îne, bir kimsenin bir malı vadeli olarak satıp yine aynı malı aynı müşteriden peşin fiyatla daha ucuza satın almasıdır. Beyu’l-înenin ikinci türü ise bir malı peşin fiyata satıp ardından aynı malı daha pahalı fiyata vadeli olarak satın almak şeklindedir. Beyu’l-înenin bir diğer türü ise araya üçüncü bir şahsın girmesiyle gerçekleşir.¹⁰

⁹ Dede, *Katılım Bankalarında Hazine Ürünleri*, 97.

¹⁰ Ebû Bekr Muhammed b. Ahmed b. Ebî Sehl es-Serahsî, *el-Mebsût*, thk. Halil Muhyiddin el-Meys (Beyrut: Daru’l-Fikr, 2000), 11/179; Ebû Amr Yûsuf b. Abdillâh b. Abdilber en-Nemrî el-Kurtubî, *el-Kâfî fi Fıkhi Ehli’l-Medîne*, thk. Muhammed Muhammed Ahyed Mûrîtânî (Riyad: Mektebetü’r-Riyâdi’l-Hadîse, 1980), 2/762; Ebû Zekeriyâ Muhyiddîn Yahyâ b. Şeref en-Nevevî, *Ravzatü’l-Tâlibîn ve Umdetü’l-Müftîn*, thk. Züheyr eş-Şâviş (Beyrut-Şam-Umman:

A tarafının B tarafına bir malı 1000 TL'ye bir ay vadeli olarak satıp yine aynı malı 900 TL'ye aynı taraftan peşin fiyatla satın almasını beyu'l-îneye örnek verebiliriz. Beyu'l-înenin ikinci türüne örnek ise B tarafının A tarafına bir malı 1000 TL'ye peşin fiyatla satıp aynı malı aynı taraftan 1100 TL'ye bir ay vadeli fiyatla satın alması şeklindedir. Hanefî, Mâlikî ve Hanbelî fakihler beyu'l-îneyi ribâya ulaştıran bir hile olarak değerlendirip caiz olmadığına hükmetmişlerdir. Zira tarafların bu akitten amaçları gerçek alım satım olmayıp bir taraf borca ulaşmayı, diğer taraf ise bir fazlalık elde etmek için borç vermeyi amaçlamaktadır.¹¹ Öte yandan Hz. Peygamber bir hadislerinde "Sizler îne ile alışverişte bulunur, sığırların peşine düşer, ziraata razı olur ve cihadı terk ederseniz Allah dininize dönmedikçe kaldırmayacağı bir zilleti size musallat kılar." buyurmuşlardır.¹² Beyu'l-îneye cevaz veren Şâfiî ve Zâhirî Mezhebi ile Hanefilerden Ebû Yûsuf (öl. 182/798) ise birçok sahabenin bu akdi yapmış olmasına rağmen övgüye mazhar olmalarının yanında îne satışını ribâ olarak değerlendirmemelerini delil olarak gösterirler.¹³

Repo işlemini beyu'l-îne ile mukayese ettiğimiz zaman aralarında ortak yönlerinin bulunmasının yanı sıra ihtilaf ettikleri yönlerinin bulunduğunu da söyleyebiliriz. Buna göre repo ile beyu'l-îne arasındaki ortak noktaları şöyle sıralayabiliriz;

-
- el-Mektebü'l-İslâmî, 1991), 3/86; Mansur b. Yunus b. Salâhiddin el-Buhâtî el-Hanbelî, *er-Ravdu'l-Murbi' Şerhu Zâdu'l-Mustakni'*, thk. Said Muhammed el-Lehhâm (Beyrut: Daru'l-Fikr, t.y.), 214.
- 11 Burhâneddin Mahmud b. Ahmed b. Abdülaziz el-Buhârî el-Merginani, *Muhîtu'l-Burhânî fi'l-Fıkhi'n-Nu'mânî*, thk. Abdulkerim Sâmi el-Cündî (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2004) 7/139; İbn Abidberr, *el-Kâfi*, II, 762; Nevevî, *Ravzatu't-Tâlibîn*, III, 86; Buhâtî, *er-Ravdu'l-Murbi'*, 214.
- 12 Ebû Abdillâh Ahmed b. Hanbel eş-Şeybânî, *el-Müsned*, thk. Şuayb Arnavut (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2001) 9/51; Ebû Dâvûd Süleyman b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî, *es-Sünen*, thk. Şuayb Arnavut-Muhammed Kâmil Karabellî (yy: Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 2009), "Buyû", 56 (no:3462); Ebû Bekr Ahmed b. Amr el-Bezzâz, *el-Bahru'z-Zihâr*, (thk. Mahfuzu'r-Rahman Zeynu'l-Lah, Medine: Mektebetü'l-U'lûm ve'l-Hikem, 2009), XII, 205.
- 13 İbn Âbidîn Muhammed Emin b. Amr b. Abdilaziz ed-Dimeskî el-Hanefî, *Reddü'l-Muhtâr Alâ'd-Dürri'l-Muhtâr*, (Beyrut: Daru'l-Fikr, 1992), 5/325; Abdülkerim Muhammed er-Râfiî el-Kazvîni, *Fethu'l-Azîz Şerhu'l-Vecîz*, (Beyrut: Daru'l-Fikr, t.y.), 8/231; Ali b. Ahmed İbn Hazm ez-Zâhirî, *el-Muhallâ bi'l-Âsâr fi Şerhi'l-Mücellâ bi'l-İhtisâr*, (Beyrut: Daru'l-Fikr, t.y.), 7/548.

1- Repo işlemi ile beyu'l-înenin ikinci türü, peşin olarak satılan varlığın ilk satış fiyatından daha fazlası ile ilk sahibine geri satılması açısından birbirlerine benzerler.

2- Her iki işlemde de taraflardan birinin hedefi likidite ihtiyacını karşılamak iken diğer tarafın amacı verdiği sermayeden daha fazlasını elde etmektir.

İki işlem arasındaki farkları ise şöyle sıralayabiliriz;

1- Beyu'l-înede mebi, satım akdinin konusu olmaya elverişli bir mal iken repo işleminin konusu ise faizli menkul kıymetlerdir.

2- Beyu'l-îne birbirinden bağımsız iki akitten meydana geldiği halde repo işlemi iki adımdan teşekkül eden tek bir sözleşmedir.

3- Beyu'l-înede mebinin mülkiyeti satıcıya ikinci akdin kurulması ile derhal döner ve bedeli ilk müşteri zimmetinde vadeli borç olarak kalır. Repo işleminde ise ilk adımda geri alım taahhüt edilip yalnızca ikinci adımda önceden belirlenen bedelin karşı tarafa verilmesi ile menkul kıymet ilk sahibine geri döner. Dolayısıyla iki akit mülkiyetin intikali ve borcun takarrür ettiği mahal açısından birbirlerinden farklılık arz etmektedir.¹⁴

Sonuç olarak beyu'l-îne ile repo işlemi arasında benzer yönler olduğunu söylesek bile beyu'l-îneye cevaz veren fakihlerin görüşlerine göre repo işlemine cevaz vermek mümkün gözükmemektedir. Zira beyu'l-înenin ilk akdi yapılırken tarafların geri alma üzerine anlaşmaları veya şartta bulunmaları durumunda bu akdin fasit olacağı noktasında fakihler arasında bir ihtilaf söz konusu değildir. Takıyyüddin es-Sübkî (öl. 756/1355), beyu'l-înede ikinci akdin yapılması ile alakalı "şayet akit esnasında şart koşulursa ihtilafsız bir şekilde batıl olur" ifadesine yer vermektedir.¹⁵ Ayrıca repo konusunun genellik-

¹⁴ Turan beyu'l-îne ile repo arasındaki benzer yönlerden bahsederken her iki işlemde de malın borcun garantisi olduğuna değinir. Fakat kanaatimizce Turan'ın benzer diye ifade ettiği nokta iki akdin ayrıldığı yerlerden bir tanesidir. Çünkü beyu'l-îne akdinin ikinci türünde ikinci akdin kurulması ile mal ilk sahibine dönmektedir. Dolayısıyla ikinci akitteki bedel malın ilk sahibi zimmetinde borç olarak durduğundan karşı tarafın elinde teminat namına bir şey kalmamaktadır. Bkz. Turan, "Bey' Bi'l-Vefâ ve Bey'ul-Îne", 133.

¹⁵ Takıyyüddin Ebu'l-Hasen Ali b. Abdulkâfi es-Sübkî, *Tekmilletü'l-Mecmûi Şerhi'l-Mühezzeb*, (Beyrut: Daru'l-Fikr, t.y.), 10/157.

le bir takım faizli menkul kıymetler olması ulaştığımız sonucu desteklemektedir.

1.4. Repo ile Beyu'l-Vefâ (Vefaen Satım) Mukayesesi

Beyu'l-vefâ, satıcının semeni iade ettiğinde müşterinin de mebiyi iade etmesi şartıyla yapılan satım akdidir.¹⁶ Beyu'l-vefâ akdine beyu't-tâ'a, beyu'l-câiz, beyu'l-muâmele, beyu'n-nâs¹⁷ gibi isimlerin kullanılmasının yanında Mâlikîler tarafından beyu's-sünyâ,¹⁸ Şâfiîler tarafından beyu'l-uhde¹⁹, Hanbelîler tarafından da beyu'l-emâne²⁰ isimleri verilmiştir. Bu akitte müşterinin şartı yerine getirmesi (vefa göstermesi) gerekli olduğu için beyu'l-vefâ ismi verilmiştir.²¹

Fakihler beyu'l-vefâ akdinin hükmü konusunda ihtilaf etmişlerdir. Mâlikîler, Hanbelîler ile ilk dönem Hanefî ve Şâfiîler bu akdin fasit akit olup caiz olmadığını söylemişlerdir. Çünkü satım akdinin muktezası mebinin mülkiyetinin müşteriye süresiz olarak intikalini gerektirir. Beyu'l-vefâ akdi ise satım akdinin muktezasına aykırı olan "satıcının semeni geri vermesi ile müşterinin de mebiyi geri iade etmesi" şartını içermesi sebebiyle fasit kabul edilmiştir. Ayrıca bu akitten maksat gerçek manada bir satım olmayıp asıl maksat, verilen borç karşılığında alınan malın menfaatlerinden bir kazanç elde etmektir. Bu kazanç ise ribâ kapsamında değerlendirilmektedir.²² Öte yandan beyu'l-vefâ her ne kadar fıkhi kaidelere aykırı olsa da ıstisna akdinde olduğu

¹⁶ "Bey' (Beyu'l-vefâ)", *el-Mevsûatü'l-Fıkhiyyetü'l-Küveytiyye*, (Kuveyt: Daru'l-Selâsil, 1404-1427), 9/260.

¹⁷ İbn Âbidîn, *Reddü'l-Muhtâr*, II, 333; Ahmed b. Ali b. Hacer el-Heytemî, *Tuhfetü'l-Muhtâc fi Şerhi'l-Minhâc*, (Mısır: el-Mektebetü't-Ticariyyetü'l-Kübrâ, 1983), 4/296; "Beyu'l-vefâ", *el-Mevsûatü'l-Fıkhiyyetü'l-Küveytiyye*, 9/260.

¹⁸ Ebû Abdillâh Muhammed b. Ali et-Temîmî el-Mâzerî el-Mâlikî, *Şerhu't-Telkîn*, thk. Muhammed el-Muhtâr es-Selâmî (Beyrut: Daru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 2008), 2/386.

¹⁹ Heytemî, *Tuhfetü'l-Muhtâc*, 4/296.

²⁰ Buhûti, *Keşşâfü'l-Kimâ'*, thk. Ebû Abdillâh Muhammed eş-Şâfiî, (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1997), 3/171.

²¹ "Beyu'l-Vefâ", *el-Mevsûatü'l-Fıkhiyyetü'l-Küveytiyye*, 9/260.

²² Şihâbu'd-Dîn Ahmed b. Muhammed eş-Şilbî, *Hâşiyetü's-Şilbî 'alâ Tebyîni'l-Hakâik Şerhi Kenzi'd-Dekâik*, (Kahire: el-Matbaatü'l-Kübrâ'l-Emûriyye, 1313), 5/184; Ebü'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Rüşd el-Kurtûbî, *el-Beyân ve't-Tahsil ve's-Şerh ve't-Tevcih ve't-Talîl li-Mesâile Mustehraca*, thk. Muhammed Haccî vd. (Beyrut: Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 1988), 7/336; Heytemî, *el-Fetâvâ'l-Fıkhiyyetü'l-Kübrâ*, thk. Abdulkadir b. Ahmed b. Ali el-Fâkihî el-Mekki (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1997), 2/143; Buhûti, *Keşşâfü'l-Kinâ'*, 3/171.

gibi insanların ihtiyaç duymaları sebebiyle örf haline getirip amel etmelerinden dolayı bazı müteahhir Hanefî ve Şâfiî fakihleri tarafından caiz kabul edilmektedir.²³

Hanefî kaynaklarında Beyu'l-vefânın mahiyeti ile alakalı birçok görüş ile ri sürülmektedir.²⁴ Birkaçını şöyle sıralayabiliriz; 1) Beyu'l-vefâ rehin gibidir ve rehin akdinin tüm hükümleri ona da uygulanır. 2) Müşterinin mebiden faydalanması gibi satım akdinin bazı hükümlerini içeren akit olup Zeylâi (öl. 743/1343) mezhepte bu görüş ile fetva verilmesi gerektiğini söyler. 3) Fasit bir satım akdidir. 4) Mürekkep bir akitir. Buna göre tarafların akdi feshetme yetkisine sahip olmaları açısından fasit, müşterinin mebiden faydalanması açısından sahih, müşterinin mebiyi başkasına satamaması açısından ise rehin hükmündedir.²⁵ Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye son zikrettiğimiz mürekkep akit görüşünü kabul etmiştir.²⁶

Repo işlemini beyu'l-vefâ ile mukayese ettiğimiz zaman ortak yönlerinin yanı sıra ihtilaf ettikleri yönlerinin de bulunduğunu görebiliriz. İki işlem arasında ortak yönleri şöyle sıralayabiliriz;

1- Her iki işlemde de satıcı semeni geri iade ettiği zaman müşterinin de mebiyi iade edilmesini şart koşar.

2- Her iki akitte de satıcının gerçek amacı satım akdini yapmak değil likiditeye ulaşmaktır.

İki işlem arasındaki farklılıkları ise şu şekilde sıralayabiliriz;

²³ İbn Âbidîn, *Reddü'l-Muhtâr*, 5/279; Beyu'l-vefâ akdine cevaz veren Şâfiî fakihler geri alma şartının akitten önce bulunmasını gerekli görürler. Aksi taktirde şart akit esnasında veya daha sonra konuşulursa onlara göre de beyu'l-vefâ akdi fasit olur. Bkz.; Heytemî, *Tuhfetü'l-Muhtâc*, 4/296; a.mlf., *el-Fetâvâ*, 2/143.

²⁴ Örneğin İbn Nüceym (öl. 970/1563) Bezzâzî'nin (ö. 827/1424) *el-Fetâvâ'l-Bezzâziyye* eserinden nakille 8 görüşe yer verir. Bkz. Zeynüddin İbrahim b. Muhammed İbn Nüceym el-Misrî, *el-Bahru'r-Râik Şerhu Kenzi'd-Dekâik*, thk. Zekeriyâ Umeyrât (Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1997), 6/11.

²⁵ İbn Nüceym, *el-Bahru'r-Râik*, 6/11; Ebû Muhammed b. Ahmed b. Musa el-Hanefî Bedreddin el-Aynî, *el-Binâye Şerhu'l-Hidâye*, (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2000), 11/46.

²⁶ Hocaeminefendizâde Ali Haydar Efendi, *Dürrü'l-Hükkâm Şerhu Mecelleti'l-Ahkâm*, (İstanbul: Acar Basım ve Cilt, 2016), 1/207-208.

1- Beyu'l-vefâda mebi gerekli sıhhat şartlarını bulundururken repo işleminin konusu ise bir takım faizli menkul kıymetlerdir.

2- Beyu'l-vefâda satıcı herhangi bir ziyade veya noksan olmaksızın semeni geri teslim ettiği zaman müşteri de mebiyi geri teslim eder. Repo işleminde ise repocu menkul kıymeti ters repocudan geri alacağı zaman önceden belirlmiş oranda bir ziyade ekleyerek bedeli ödemesi gerekir.

Sonuç olarak repo işlemi ile beyu'l-vefâ arasında benzer yönler olsa da bahsettiğimiz farklılıklardan dolayı beyu'l-vefâyâ cevaz veren fakihlerin görüşlerine istinaden repo işlemine caiz demek mümkün gözükmemektedir.²⁷

1.5. Repo ile Karz Akdi Mukayesesi

Repo işleminin unsurlarını incelediğimiz zaman onun gerçekte bir karz akdi olduğunu görebiliriz. Bu işlemde repocu mustakriz (borç alan), ters repocu mukriz (borç veren), repo bedeli karz bedeli, satılan menkul kıymet karz karşılığında bir rehin, repo faizi / getirisi ise karz bedeline eklenen karşılıksız bir fazlalıktır. Repo konusu menkul kıymetin ters repocunun mülkiyetine intikal etmemesi, repocu taahhüt edilen şartları yerine getirdikçe ters repocunun menkul kıymet üzerinde tasarruf hakkının olmaması, vade boyunca menkul kıymette meydana gelen getiri ve artışların ters repocuya ait olmaması, repo işlemi devam ettiği sürece menkul kıymetin değerinde meydana gelen düşüşlerde ters repocunun bir sorumluluğunun olmaması ve menkul kıymetlerin değeri artsa da eksilse de repocunun daha önceden belirlenen bedeli ödemekle yükümlü olması gibi bazı detaylar bizi bu görüşe sevk etmiştir.

Bundan hareketle repo işlemi bir satım akdi değil, rehin ile teminat altına alınmış faiz içeren bir karz akdidir. Dolayısıyla faiz içeren repo sözleşmenin caiz olmayacağı kanaatindeyiz. AAOIFI'nin 58 numaralı standardında da klasik repo işleminin faizli bir karz akdi olduğu belirtilerek aynı hüküm verilmiştir.²⁸

²⁷ Vefaen satın alınan malın satıcısına / ilk sahibine kiralanması manasında olan bey bi'l-İstiğlâl akdi ise beyü'l vefânın bir türü olup aynı hükümlere tabi olduğu için ayrı bir başlık altında repo ile mukayese edilmemiştir.

²⁸ Faizsiz Finans Kuruluşları Muhasebe ve Denetleme Kurumu (AAOIFI), *Faizsiz Finans Standartları*, (İstanbul: TKBB Yayınları, ty.), 1297.

1.6. Katılım Finans Kurumlarında Uygulanan Repo Alternatifleri

Repo işleminin fıkhî boyutunu ele alıp caiz olmadığı kanaatine vardıktan sonra İslam dünyasındaki katılım finans kurumlarının repoya yerine uyguladığı alternatifleri ele almaya çalışacağız.

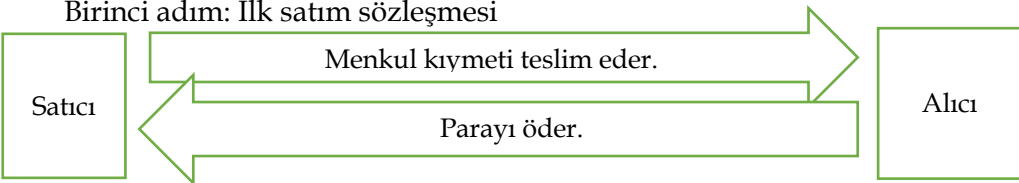
1.7. Malezya’da Geri Alım Vaadi ile Satım (SBBA)

1 Ağustos 2002 tarihinde Malezya Merkez Bankası (Bank Negara Malaysia) geri alım vaadi ile satım işlemi hakkındaki yönetmeliği belirleyip katılım finans kurumlarına göndermiştir.²⁹

Malezya’daki geri alım vaadi ile satım veya oradaki ismiyle SBBA (Sell and Buy Back Agreement) bağımsız iki anlaşmadan oluşur. İlk anlaşmada satıcı, daha önceden belirlenen fiyat üzerine menkul kıymeti satar. Menkul kıymetin mülkiyeti anlaşmada belirlenen bedelin ödendiği anda alıcıya geçer. İkinci anlaşmada (vaatleşme) ise önceden belirlenen fiyat ile ilerleyen bir tarihte alıcı satın aldığı menkul kıymeti geri satmayı, satıcı da aynı şartlarla menkul kıymeti geri almayı taahhüt eder. Vade sonunda alıcının satıcıdan aldığı menkul kıymeti geri satması ve satıcının da menkul kıymeti önceden belirlenmiş fiyat ile geri satın alması gerekir. Tarafların vaatlerine uymaları gerekli olduğu gibi her birine geri alım / geri satım için belirlenen tarihi değiştirmeyi teklif etme hakları söz konusudur. Temerrüt halinde zarar gören taraf kendisine ilişkin zararın karşılanması talebinde bulunabilir. Ayrıca menkul kıymetin faizsiz finans ilkelerine uygun ve likidite sağlamaya elverişli olması şartı yanında bu işlemin en düşük limiti 50000 Malezya Ringgiti (yaklaşık 1200 USD) olarak belirlenmiştir.³⁰

Malezya’daki bu işleminin üç adımdan oluştuğunu söyleyebiliriz;

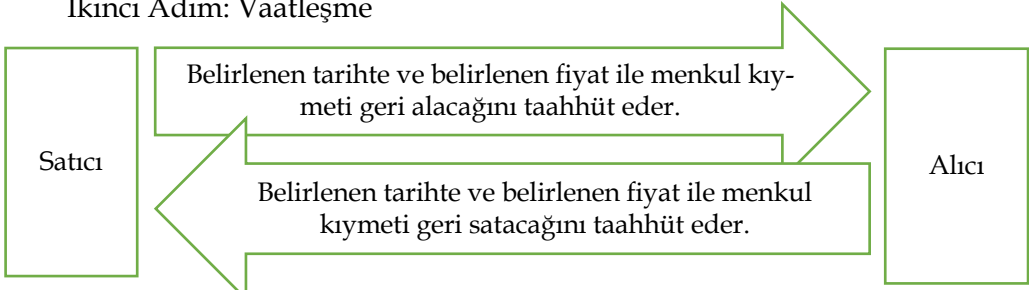
Birinci adım: İlk satım sözleşmesi

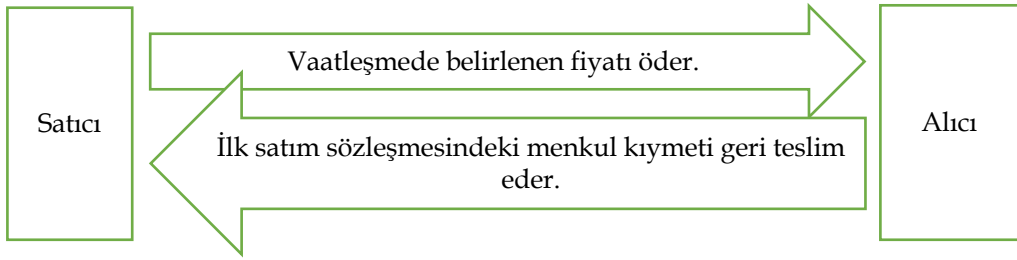
²⁹ IIMM, “Suku’l-mâli’l-İslâmî beyne’l-mesârif” (Erişim 18 Mayıs 2020).

³⁰ Bank Negara Malaysia (BNM), “Guidance Notes on Sell and Buy Back Agreement” (Erişim 18 Mayıs 2020).

İkinci Adım: Vaatleşme

Üçüncü adım: Geri alım / satım sözleşmesi

Bu anlaşmayı incelediğimizde sahih bir satım akdi ve onu takiben geri alım üzerine her iki tarafı bağlayıcı bir vaatleşmeden ibaret olduğunu görürüz. Tarafları bağlayıcı vaatleşmenin caiz olup olmaması konusundaki tartışmayı³¹ bir kenara bırakırsak Malezya'daki bu anlaşma malın peşin fiyata satılıp vadeli olarak daha yüksek fiyat ile geri alınması açısından beyu'l-inenin ikinci türüne büyük oranda benzemektedir. Fakat beyu'l-îne akdine cevaz verenlerin ifadelerinden hareket etsek bile Malezya'daki bu anlaşmaya caiz dememize iki sebebin engel olduğunu ifade edebiliriz. Birincisi iki akit arasında mülkiyetin intikali ile alakalı farktır. Şöyle ki; beyu'l-îne mebiin mül-

³¹ Sâmi Hamûd ve Yûsuf el-Karadâvî gibi bazı muasır İslam hukukçuları yanında AAOIFI'nin 49 numaralı standardı her iki tarafı bağlayan vaatleşmenin caiz olduğunu ifade eder. Diğer taraftan muasır İslam hukukçularının çoğu ve Uluslararası İslam Fıkıh Akademisi ise buna cevaz vermeyip iki tarafı bağlayıcı vaatleşmenin bağımsız bir akit hükmünde olduğunu, dolayısıyla da akitlerde aranan şartların onda da aranacağını söylemişlerdir. Bkz. Sâmi Hamûd, "Beyu'l-Murâbaha li'l-Âmiri bi's-Şirâ", *Mecelletü Mecmai'l-Fikhi'l-İslâmî (Cidde)* 5/2 (1988), 1097; Yûsuf el-Karadâvî, "el-Vefâu bi'l-va'd", *Mecelletü Mecmai'l-Fikhi'l-İslâmî (Cidde)* 5/2 (1988), 856; Nezih Hammâd, "el-Vefâu bi'l-va'd", *Mecelletü Mecmai'l-Fikhi'l-İslâmî (Cidde)* 5/2 (1988), 831; "Karâru Rakm (302) Bişe'ni el-Vefâu bi'l-va'd, ve'l-Murâbaha li'l-Âmiri bi's-Şirâ", *Mecelletü Mecmai'l-Fikhi'l-İslâmî (Cidde)* 5/2 (1988), 1600; AAOIFI, *Faizsiz Finans Standartları*, 1132-1134.

kiyeti ilk satıcıya ikinci akdin kurulmasıyla hemen geçip semen zimmette borç olarak kalırken Malezya'daki geri alım vaadi ile satım işleminde ise ikinci adım bir vaatleşmeden ibaret iken üçüncü adımdaki sözleşme gerçekleştirildiği anda hem menkul kıymetin mülkiyeti satıcıya hem de önceden belirlenen bedelin mülkiyeti alıcıya derhal intikal eder. İkincisi ise iki akit arasında geri alım üzerine bir vaatleşmenin bulunup bulunmamasıdır. Ribâya ulaşmak amacıyla beyu'l-îne akdini mutata hale getiren kimselerin bu akdi yapmalarını bazı Şâfiî fakihler sahih kabul etmemektedirler.³² Şâfiî mezhebinde akitlerin zahirine bakarak sahih veya batıl oluşuna karar verildiği için Beyu'l-îneye cevaz veren Şâfiî fakihler beyu'l-îne akdinin zahirinde şart bulunmaması durumunda bu hükme ulaşmaktadırlar.³³ Dolayısıyla ikinci satım akdi ilk satım akdinde şart koşulmuş veya üzerinde anlaşılmış ise Şâfiî fakihlerin ittifakıyla bu akit batıldır.³⁴ Malezya'da uygulanan geri alım vaadi ile satım işleminde ise vaatleşme birinci adıma (ilk satım) bağlanmıştır. Anlaşma yaparken atılacak adımların kanun ile birbirlerine bağlanması şart olarak değerlendirilir. Bu sebeple Şâfiî mezhebinde cevaz verilen beyu'l-îne akdine kıyasla bu işlemin caiz olduğunu ifade etmek de mümkün değildir. Sonuç olarak satıcının borç elde etmeyi, alıcının da verdiği borç karşılığında bir fazlalık elde etmeyi amaçladığı bu sözleşme borç verene menfaat sağlayan teminatlı bir borç işlemi olup faize ulaştırılan bir hile olması sebebiyle caiz olmayacağı kanaatindeyiz.

1.8. Türkiye'de Geri Alım Vaadi ile Satım

31.05.2012 tarihinde Türkiye Katılım Bankaları Birliği'nin (TKBB) talebi üzerine TCMB Türkiye'de uygulanan klasik repo işlemi yönetmeliğinde bazı değişiklikler gerçekleştirmiştir. Bu değişiklikler neticesinde repo veya ters repo ifadelerinden vazgeçilerek katılım finans kurumlarında kullanılmak üzere "geri alım vaadi ile satım / geri satım vaadi ile alım" ifadeleri yer almış ve repo sözleşmesinde her iki tarafı bağlayıcı olan taahhüt yeni düzenleme ile karşı tarafın onaylamasıyla taraflardan en fazla birini bağlayıcı olmasına imkân sağlamıştır. Ayrıca bu değişiklikler ile repo işlemindeki "faiz" ifadesinin yanına "getiri" ifadesi eklenmiştir.³⁵ BDDK 2020 Mayıs verilerine göre

³² Râfiî, *Fethu'l-Azîz*, 8/232; Heytemî, *el-Fetâvâ*, 2/183.

³³ Ebû Abdillâh Muhammed b. İdris eş-Şâfiî, *el-Ümm*, (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1990), 3/79.

³⁴ Sübkî, *Tekmiletü'l-Mecmu'*, 10/157.

³⁵ T.C. MB, "Açık piyasa işlemleri talimatlarındaki değişiklikler hk." (Erişim 15 Temmuz 2020).

Türkiye’deki katılım bankalarının repo (geri alım vaadi ile satım) işleminin hacmi 11 milyar TL’yi aşmış, ters repo (geri satım vaadi ile alım) ise hiç işlem yapılmamıştır. Halbuki aynı verilere göre Mart ayında ters repo (geri satım vaadi ile alım) işleminin hacmi 575 milyon, Nisan ayında ise 500 milyon TL’dir.³⁶

Türkiye’deki geri alım vaadi ile satım işlemini şu şekilde izah edebiliriz;

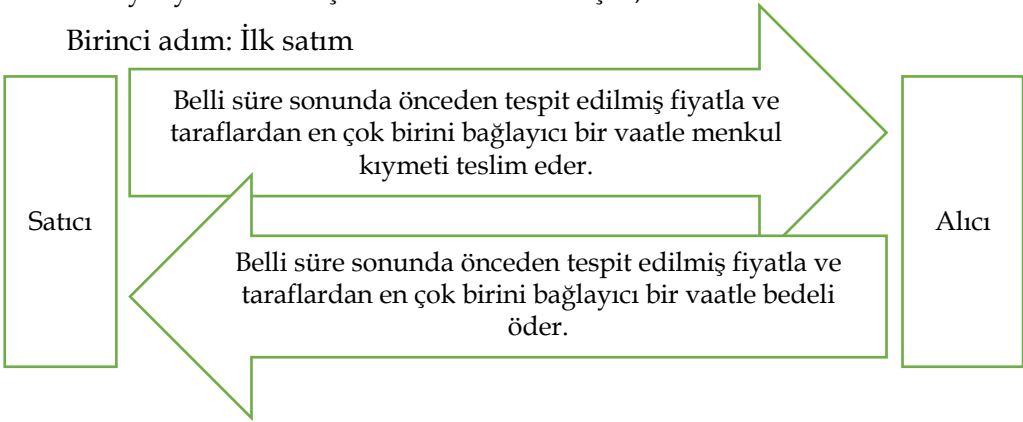
1- Nakit ihtiyacı olan taraf menkul kıymetini diğer tarafa peşin fiyatla satar.

2- Taraflardan en çok birinin tek taraflı bağlayıcı vaadi ile belli bir süre sonunda önceden tespit edilmiş şartlarla geri alma / geri satma taahhüdünde bulunur.

3- Önceden belirlenmiş geri satım / alım fiyatı ilk satım / alım fiyatına katılım bankalarının murabaha ile elde ettikleri orana benzer bir kâr oranı eklenmesi ile belirlenir.³⁷

Dolayısıyla bu sözleşme iki adımdan oluşur;

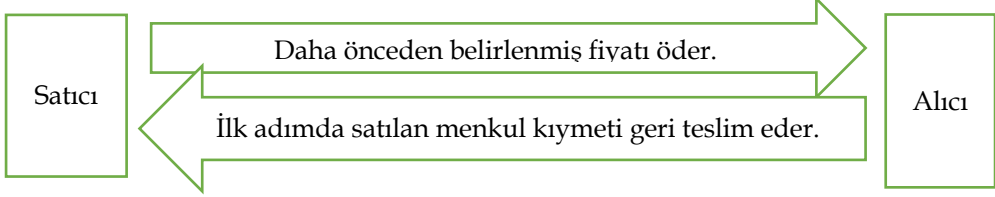
Birinci adım: İlk satım

³⁶ BDDK, "Aylık Bankacılık Sektörü verileri".

³⁷ KT Portföy (KTP), "KT Portföy Yönetimi A.Ş. Katılım Şemsiye Fonu'na Bağlı KT Portföy Kısa Vadeli Kira Sertifikaları Katılım Fonu'nun Katılma Paylarının İhracına İlişkin İzahname" (Erişim 20 Mayıs 2020); Maqasid Portfolio Management (MPM), "Fon katılma payı ihraç başvurunuz hk." (Erişim 20 Mayıs 2020); Ziraat Portföy (ZP), "Ziraat Portföy Yönetimi A.Ş. Katılım Şemsiye Fonu'na Bağlı Ziraat Portföy Kısa Vadeli Kira Sertifikası Katılım Fonu'nun Katılma Paylarının İhracına İlişkin İzahname" (Erişim 20 Mayıs 2020).

İkinci adım: Geri alım (İlk adımda belirlenen tarihte)

Bahsettiğimiz anlaşmanın işleyişine baktığımız zaman klasik repodan sadece iki noktada ayrıldığını görürüz; Birincisi bu anlaşmanın konusu genellikle kira sertifikaları iken klasik repo işleminin konusu ise faizli bir takım menkul kıymetlerdir. İkincisi bu anlaşmada taahhüt taraflardan en çok birini bağlayıcı iken ve klasik repo işleminde ise taahhüt her iki tarafı da bağlayıcıdır.

Türkiye'deki geri alım vaadi ile satım / geri satım vaadi ile alım anlaşmasının fıkhi boyutu ile alakalı şunları söylememiz mümkündür;

1- Beyu'l-vefâya caiz diyen fakihlerin görüşüne kıyas ederek bu anlaşmanın caiz olduğunu söylemek mümkün değildir. Zira beyu'l-vefâda satıcı geri alım esnasında semene herhangi bir fazlalık eklemeksizin mebiyi geri alırken bu uygulamada ise vade sonunda alıcı menkul kıymeti geri teslim ettiği zaman satıcı daha önceden belirlenmiş oranda bir fazlalıkla bedeli geri ödemesi gerektiğinden iki işlem arasında bir fark söz konusudur.

2- Beyu'l-îne ile bu anlaşma arasında peşin fiyat ile satın ardından daha yüksek fiyatla vadeli olarak satın alma noktasında benzerlik söz konusu olsa bile beyu'l-îneye cevaz veren fakihlerin görüşlerine kıyas ederek bu anlaşmaya caiz dememize iki engel söz konusudur. Birincisi; beyu'l-inede mebinin mülkiyeti ilk satıcısına ikinci akdin kurulmasıyla hemen geçip semen vadeli olarak zimmekte kalırken bu anlaşmada ise ilk adımda ikinci adımın atılması için bir taahhüt verilip menkul kıymet sadece önceden belirlenmiş bedel alıcıya ödendiğinde ilk satıcısına geri döner. İkincisi; aracı kurumlar tarafından yapılacak repo / ters repo işlemlerine ilişkin esaslar hakkında tebliğine göre³⁸ TCMB tarafından 23.08.2012 tarihinde yayımlanan repo

³⁸ Bu yönetmelik taraflardan birinin merkez bankası olması ve yurtdışında gerçekleştirilen repo işlemleri için söz konusu değildir. Bkz. Sermaye Piyasası Kurulu (SPK), "Resmi Gazete 29554 (6 Aralık 2015)" (Erişim 15 Haziran 2020); T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sis-

işlemlerine ilişkin talimat çerçevesinde 01.10.2012 tarihinden itibaren repo ve ters repoya konu kıymetlerin Takasbank nezdinde depo edilmesi zorunludur.³⁹ Ayrıca Banka ve Aracı Kurumlarca Yapılacak Repo ve Ters Repo İşlemlerine İlişkin Bildirim, Değerleme ve Depo Esasları'na göre vade boyunca işleme konu olan menkul kıymet Takasbank nezdinde bloke edilmesi gerekmektedir.⁴⁰ Böylece menkul kıymetin mülkiyeti alıcıya intikal etmediğinden geri alım vaadi ile satım işlemi gerçek bir satış işlemi değildir. Beyu'l-îne'de ise ilk akdin kurulması ile mebinin mülkiyeti müşteriye intikal etmektedir. İki işlem arasında saydığımız farklardan dolayı geri alım vaadi ile satım işlemi beyu'l-îneye kıyas etmemiz mümkün gözükmemektedir.

3- Geri alım vaadi ile satımın işleyişine baktığımızda satıcı borç alan (mustakriz), alıcı borç veren (mukriz), ilk adımdaki bedel borç (karz), ikinci adımdaki bedel borç bedeli (karz bedeli) ve menkul kıymet de rehindir. Dolayısıyla bu sözleşme rehin ile teminat altına alınan bir karz akdi olup ikinci adımda ödenen borç bedelinin (karz bedeli) ilk adımdaki borç (karz) miktarından fazla olması faizli bir karz akdi olduğunu gösterdiğinden böyle bir işlemin yapılmasının caiz olmadığı kanaatindeyiz.

4- Türkiye'de bu işleme konu olan menkul kıymetin mülkiyetinin müşteriye intikal ettiği ve müşterinin malın tüm haklarına sahip olduğu şeklinde bir itiraz gelebilir.⁴¹ Fakat Türkiye'de bulunan tüm finans kurumlarının uyması gereken ve TCMB tarafından düzenlenen repo yönetmeliğine göre yurt içi piyasasında yapılan bir repo işleminde satılan menkul kıymetin mülkiyeti tam olarak müşteriye intikal etmeyip bilakis Takasbank nezdinde depolanmak ve bloke edilmek üzere alıcının muhasebe kaydına geçmektedir.⁴² Üstelik menkul kıymetin kupon bedeli de Takasbank

temi (T.C. CB MBS), "Bankalarca yapılacak repo ve ters repo işlemlerine ilişkin esaslar hakkında yönetmelik" (Erişim 15 Haziran 2020).

³⁹ Takas İstanbul (Tİ), "Sn. genel müdür, sermaye piyasaları ve fon yöneticilerinin dikkatine" (Erişim 15 Haziran 2020).

⁴⁰ Tİ, "Banka ve aracı kurumlarca yapılacak repo ve ters repo işlemlerine ilişkin bildirim, değerlendirme ve depo esasları" (Erişim 15 Haziran 2020).

⁴¹ Bu itiraz 2015 senesinde yayımlanan tebliğ ile yürürlükten kaldırılan 1992 senesindeki tebliğle dayanmıştır. Çünkü yürürlükten kaldırılan tebliğin 8. maddesi gereğince işleme konu olan menkul kıymetin mülkiyeti ve getirileri alıcıya aittir. Bkz. SPK, "Resmî Gazete 29554 (6 Aralık 2015)"; SPK, "Resmî gazete 21301 (31 Temmuz 1992)". Erişim 15 Haziran 2020

⁴² Tİ, "Banka ve aracı kurumlarca yapılacak repo ve ters repo işlemlerine ilişkin bildirim".

nezdinde bloke edilip vade sonunda satıcı (repocu) hesabına aktarılmaktadır.⁴³ Bu sebeplerden dolayı geri alım vaadi ile satım işleminin gerçek ve sahih bir satım akdi olduğunu düşünmemiz mümkün değildir. Çünkü satım akdinin (bey') en önemli sonucu satılan malın mülkiyetinin alıcıya geçip alıcının o mal üzerinde dilediği gibi tasarrufta bulunmasıdır.⁴⁴

⁴³ İstanbul Takas ve Saklama Bankası A.Ş. Borsa İstanbul A.Ş. Borçlama Araçları Piyasası Takas ve Merkezi Karşı Taraf Hizmeti Esasları Prosedürü'ne göre (86 madde): Repo Ters Repo Pazarı, Bankalararası Repo Ters Repo Pazarı, Pazarlıklı Repo Ters Repo Pazarı ve Menkul Kıymet Tercihli Repo Pazarı'nda ters repo yoluyla elde edilen menkul kıymetlere yapılan kupon ödemeleri Takasbank sistemi üzerinden repo yapan üyeye aşağıdaki şekilde geri ödenir: i. Repo Ters Repo Pazarı, Bankalararası Repo Ters Repo Pazarı ve Pazarlıklı Repo Ters Repo Pazarı'nda gerçekleştirilen işlemler için; kupon bedeli Takasbank tarafından repocu üyenin öncelikle R1BLA bloke hesabına, üyenin takas borçlarını kapatmasını takiben serbest cari hesabına herhangi bir talimata gerek olmaksızın aktarılmaktadır. ii. Menkul Kıymet Tercihli Repo Pazarı'nda gerçekleştirilen işlemlerde, işleme konu menkul kıymetlerin Takasbank nezdinde bloke edilmemesi sebebi ile, ters repo yapan üye kupon bedeli kadar borçlandırılmakta, ters repocu üyenin yükümlülüğünü yerine getirmesi ile birlikte kupon bedeli repocu üyenin R2BLA bloke hesabına, repocu üyenin takas yükümlülüklerini yerine getirmesini takiben 43/47 serbest cari hesabına aktarılmaktadır. Kupon geri ödemelerini bu Prosedürde belirlenen saatler içerisinde yapmayan üyeler temerrüde düşmüş sayılır. Ters repocu üyenin kupon bedelini ödememesi durumunda, ilgili tutar repocu üyenin serbest cari hesabına aktarılamayacak olup, Takasbank'ın ilgili ödemenin yapılmasında herhangi bir sorumluluğu bulunmamaktadır. Bkz. Tİ, "Borsa İstanbul a.ş. borçlanma araçları piyasası takas ve merkezi karşı taraf hizmeti esasları prosedürü" (Erişim 15 Haziran 2020).

⁴⁴ Hanefi, Mâlikî ve Şâfiî fakihler akdin muktezasına uymayan ve onun maksatlarını gerçekleştirilmeyen şartın akdi fasit veya batıl kılacağını söylemişlerdir. Hanefilere göre taraflardan birine fayda sağlayan şart, akdi fasit kılar, aksi taktirde akit sahih şart fasit olur. Bu görüşe göre geri alım vaadi ile satım sözleşmesinde hem alıcının menkul kıymet üzerinde tasarruftan men edilmesi hem de vade boyunca kupon bedelinin alıcıya ait olmaması satıcıya fayda sağlayacağından işlemi fasit kılar. Şartların mübahlığı konusunda en geniş düşünen Hanbelîlerden gelen bir rivayete göre akdin muktezasına aykırı şart koşmak akdi fasit kılarken ikinci ve mezhepte tercih edilen diğer rivayete göre ise şart batıl, akit sahih kabul edilir. Hanbelîlerin görüşü ile hareket etsek bile bu sözleşmenin sahih olduğunu söylememiz mümkün olmaz. Çünkü bu sözleşmedeki şart merkez bankası yönetmeliğinde geçip tarafları bağlayıcı olduğundan iptal edilmesi söz konusu değildir. Bkz. Şilbî, *Hâşiyetü's-Şilbî*, 4/131; Ebû'l-Abbas Şihâbüddin Ahmed b. İdris es-Sanhâcî el-Karâfî el-Mâlikî, *ez-Zehîra*, thk. Muhammed Haccî - Said E'râb (Beyrut: Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 1994), 8/98; Râfiî, *Fethu'l-Azîz*, 8/211; Muvaffakuddin Ebû Ahmed Abdullah b. Ahmed b. Kudâme el-Makdisî, *el-Muğnî fi Fikhi'l-İmâm Ahmed*, (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1405), 4/309; Taceddin Abdulvehhab b. Ali, *el-Eşbâh ve'n-Nezâir*, (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1991), 1/279; "Temlik", *el-Mevsûatü'l-Fikhiyyetü'l-Küveytiyye*, (Kuveyt: Daru'l-Selâsil, 1404-1427), 14/26.

Ayrıca bu işlemin konusu olan menkul kıymetin mülkiyetinin müşteriye intikalini ve getirisinin ona ait olduğunu farz etsek bile ulaştığımız sonuç değişmez. Zira geri alım vaadi ile satım işlemindeki getiri (ilk bedel üzerine eklenen fazlalık) bu işlemin gerçek bir satış olmayıp faizli borç vermeye bir hile olarak yapıldığını işaret eder.

1.9. Organize Teverruk (Banka Teverruku)

Katılım finans kurumlarının veya şahısların likidite sağlama alternatiflerinden biri de organize teverruk ya da banka teverruku adı verilen uygulamadır. Ayrıca müşteriye ait bir borcun yapılandırma aracı olarak da kullanılan organize teverrukun işleyişini şu adımlarla açıklayabiliriz;

1- Müşteri finans kurumuna teverruk talebinde bulunup o kurumla şartlar konusunda anlaşılır.

2- Talepte bulunulan finans kurumu uluslararası piyasada (genelde Londra Metal Borsası) bir emtiayı satın alıp satıcı şirketten emtianın miktar ve seri numarasının yazılı olduğu depo belgesini teslim alır.

3- Bu kurum emtiayı müşteriye murabaha yoluyla vadeli olarak satar. Satın almış olduğu malın bedeline belirli bir oranda kar ekler.

4- Müşteri emtiayı temellük ettikten sonra finans kurumunu emtiayı satmak üzere vekil tayin eder.

5- Müşterinin vekaletine binaen finans kurumu emtiayı uluslararası piyasada peşin fiyatla satar. Bu kurumunun emtiayı satın aldığı şirketten başkasına satması önerilir.

6- Finans kurumu ilk alım işlemini yapmadan önce emtiayı satın aldığı fiyattan satmak üzere başka bir şirketten vaat alır.

Organize teverruk (banka teverruku) birbirleriyle bağlantılı akitlerden oluşur;

Birinci akit: Finans kurumu ile uluslararası piyasadaki satıcı şirket arasında ihtiyaç halinde emtia satın alma üzerine anlaşmadır.

İkinci akit: Finans kurumu ile uluslararası piyasada alıcı şirket arasında ihtiyaç halinde emtiayı satma üzerine anlaşmadır.

Üçüncü akit: Müşterinin finans kurumundan emtiayı alacağına dair vaat-tir.

Dördüncü akit: Finans kurumu ile satıcı şirket arasındaki peşin satım ak-didir.

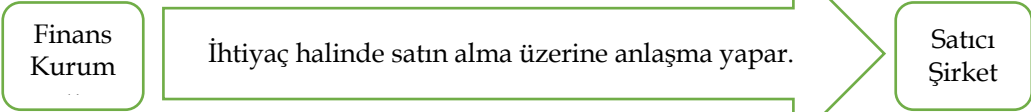
Beşinci akit: Finans kurumu ile müşteri arasında vadeli yapılan muraba-ha akdidir.

Altıncı akit: Müşterinin emtiayı satmak üzere finans kurumunu vekil tay-in ettiği vekalet akdi.

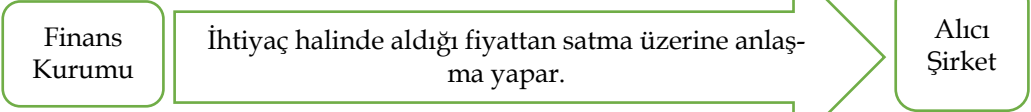
Yedinci akit: Vekil (finans kurumu) ile uluslararası piyasadaki anlaştığı alıcı şirket arasında peşin fiyatla satım akdidir.

Organize teverruk işleminde müşteri yedinci akit ile likiditeye ulaşırken, beşinci akit ile de semeni vadeli olarak finans kurumuna ödemeye borçlan-maktadır. Bazı finans kurumları organize teverrukta işlemleri bir aracı kuru-ma yaptırmaktadırlar. Organize teverruk işlemini şu adımlar ile izah edebil-riiz;

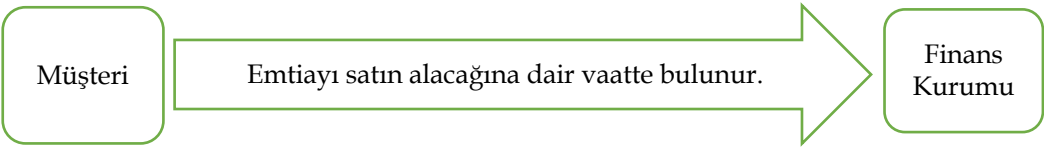
Birinci adım:

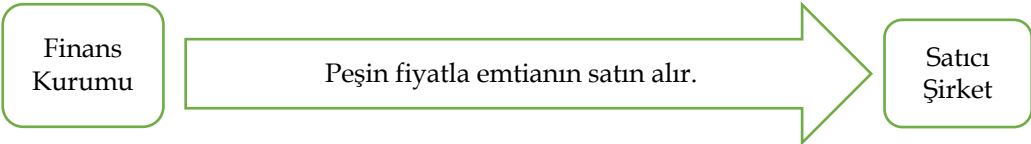
İkinci adım:

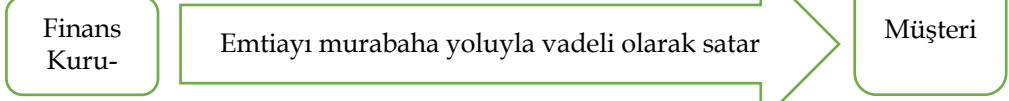
Üçüncü adım:

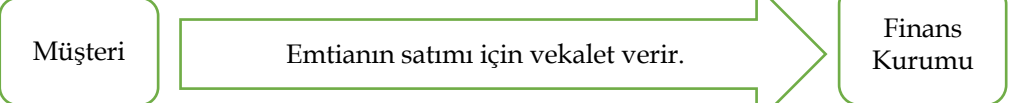
Dördüncü adım:

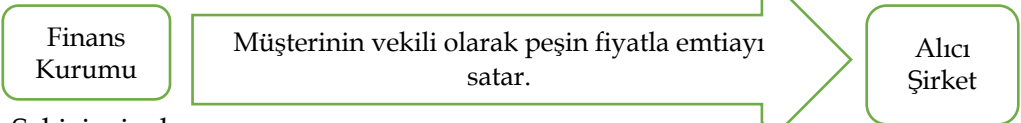
Beşinci adım:

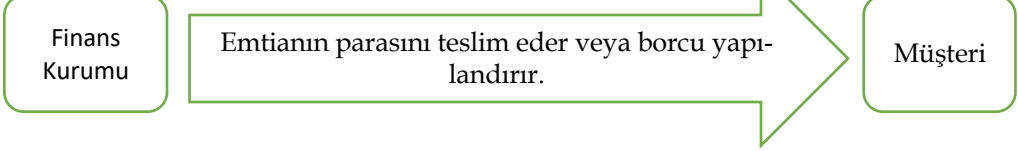
Altıncı adım:

Yedinci adım:

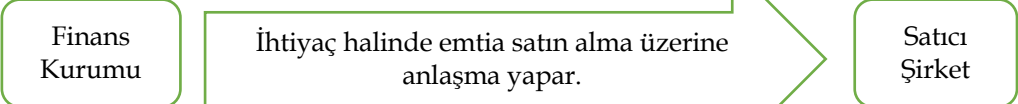

Sekizinci adım:

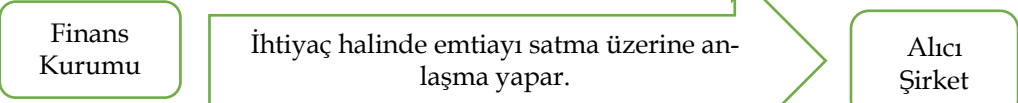

Organize teverrick işlemini ters yapmak da mümkündür. Ters teverrick denilen bu işlemde finans kurumu likidite ihtiyacı sebebiyle finansör konumundaki müşterisine başvuruda bulunur. Bu işlemde emtiayı murabaha ile vadeli olarak finans kurumuna satan müşteridir. Ters teverrick işlemini ise şu adımlarla izah edebiliriz;

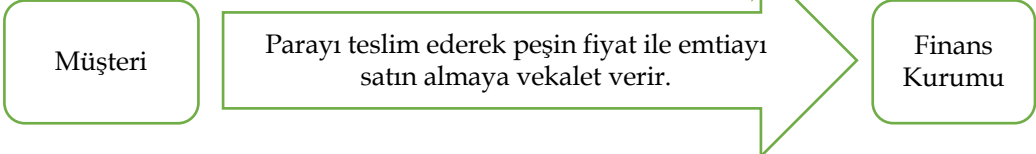
Birinci adım:

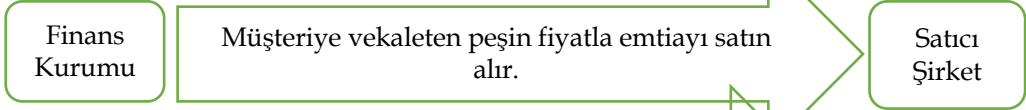
İkinci adım:

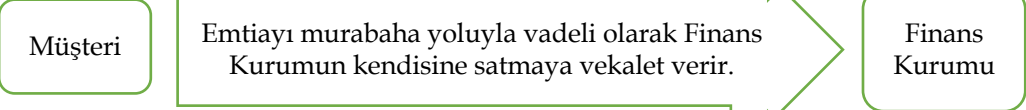
Üçüncü adım:

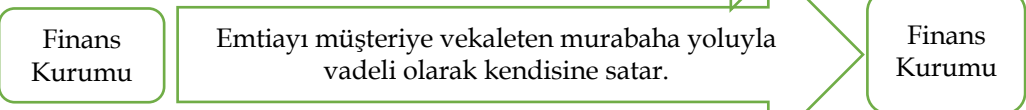
Dördüncü adım:

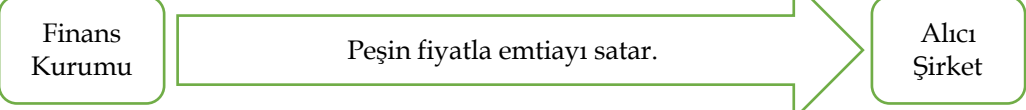
Beşinci adım:

Altıncı adım:

Yedinci adım:

Günümüz İslam hukukçuları organize teverrick akdinin hükmü konusunda ihtilaf etmişlerdir. Muhammed Takî Osmanî⁴⁵, Nezih Hammad⁴⁶, Abdullah Menî⁴⁷, Muhammed Ali Karri⁴⁸, Hayrettin Karaman⁴⁹, İshak Emin Aktepe⁵⁰, Hamdi Döndüren⁵¹, Mustafa Çakır⁵² gibi araştırmacıların yanında Ku-

⁴⁵ Muhammed Takî Osmâni, "Ahkâm't-Teverruk ve Tatbikâtuhu'l-Muâsıra", *Mecelletü Mecmai'l-Fıkhî'l-İslâmî (Cidde)* 19/3 (2013), 541.

⁴⁶ Nezih Hammad, "et-Teverruk, Hukmuhu ve Tatbikâtuhu'l-Muâsıra", *Mecelletü Mecmai'l-Fıkhî'l-İslâmî (Cidde)* 19/3 (2013), 664.

⁴⁷ Abdullah b. Süleyman Menî, "Hukmu't-Teverruk Kemâ Tücrihi'l-Mesârifü'l-İslâmiyyetü fî'l-Vakti'l-Hâdir", *Mecelletü'l-Mecmai'l-Fıkhîyyi'l-İslâmî*, 17/2, 359.

⁴⁸ Muhammed Ali Karri, "Hukmu't-teverruk Kemâ Tücrihi'l-Mesârifü'l-İslâmiyyetü (Dirâsetün Fıkhîyyetün İktisadiyyetün)", *Mecelletü'l-Mecmai'l-Fıkhîyyi'l-İslâmî*, 17/2, 643.

⁴⁹ Türkiye Finans (TF), "Ders çözen finansman icazet belgesi" (Erişim 01 Temmuz 2020); Ayrıca Aktepe de Karaman'ın bu görüşte olduğunu ifade etmiştir. Bkz. İshak Emin Aktepe, *Sorularla Katılım Bankacılığı*, (İstanbul: TKBB Yayınları, 2013), 110.

⁵⁰ Aktepe, sadece ihtiyaç halinde ve adet haline getirilmemesi şartı ile caiz olduğunu ifade eder. Bkz. Aktepe, *Sorularla Katılım Bankacılığı*, 111; TF, "Ders çözen finansman icazet belgesi".

⁵¹ TF, "Ders çözen finansman icazet belgesi".

veyt Türk bankası fetva heyeti⁵³ birçok fakih tarafından cevaz verilen ferdi teverruk akdine kıyas ederek ve organize teverrukun içerdiği tüm akitler ve vaatlerde sıhhat şartlarının yerine getirilmesi şartı ile bu akdin caiz olduğunu söylemişlerdir.⁵⁴ Ayrıca organize teverruk akdinde sıhhat şartlarının yerine getirilmesinden dolayı “akitlerde asıl olan ibahadır” kaidesinden hareketle de sahih olması gerektiğini ifade etmişlerdir.⁵⁵ Ali Sâlûs,⁵⁶ Muhammed Osman Şübeyr,⁵⁷ Vehbe Zuhaylî,⁵⁸ Ali Karadâğî⁵⁹, Muhammed Emîn Darîr,⁶⁰ Sâmi b. İbrahim Süveylim,⁶¹ Said Bûhrâve⁶² ve Servet Bayındır⁶³ gibi diğer İslam hukukçuları ise organize teverruk akdinin caiz olmadığı görüşünü benimsemişlerdir. Organize teverruk işlemine cevaz vermeyen İslam hukukçuları bu işlemde müşterinin emtiayı görmediğini, gerçeğini bilmediğini, satın alırken pazarlık yapmadığını, emtiayı bankadan alarak kabzedemeyip sadece nakit parayı aldığını, vadeli olarak fazlası ile geri ödediğini ve hem finans kurumu hem de müşterinin emtiayı kabzetmeden satmasını dikkate alarak faizli bir

⁵² Çakır, uygulamada yaygınlaşmaması şartı ile geçici bir çözüm olarak caiz olduğunu kabul eder. Bkz. Mustafa Çakır, *İslam Hukuku Açısından Teverruk İşlemleri* (Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi SBE, Doktora Tezi, 2018), 195.

⁵³ Aktepe'nin naklettiğine göre Kuveyt Türk Bankası fetva heyeti örf haline gelmemesi şartı ile caiz olduğunu söylemişlerdir. Bkz. Aktepe, *Sorularla İslam Bankacılığı*, 110.

⁵⁴ İbn Âbidîn, *Reddur Muhtâr*, V, 326; Ebû Abdillah Muhammed b. Muhammed Uleyş el-Mâlikî, *Minahu'l-Celîl Şerhun Alâ Muhtasari Seyyidî Halil*, (Beirut: Dâru'l-Fikr, 1989), 5/104; Şâfiî, *el-Ümm*, 3/79; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 4/193.

⁵⁵ Hammad, “et-Teverruk”, 664.

⁵⁶ Ali Sâlûs, “et-Teverruk, Hakikatuhû ve Envâuhu”, *Mecelletü Mecmai'l-Fikhi'l-İslâmî (Cidde)* 19/3 (2013), 502.

⁵⁷ Muhammed Osman Şübeyr, “et-Teverruku'l-Fikhî ve Tatbikâtuhu'l-Muâsıra fi'l-Fikhi'l-İslâmî”, *Mecelletü Mecmai'l-Fikhi'l-İslâmî (Cidde)* 19/3 (2013), 613.

⁵⁸ Vehbe Zuhaylî, “et-Teverruk - Hakikatuhu - Envâuhu (el-Fikhi'l-Ma'ruf ve'l-Masrifî'l-Munazzam)”, *Mecelletü Mecmai'l-Fikhi'l-İslâmî (Cidde)* 19/3 (2013), 808.

⁵⁹ Ali Muhyiddin Karadağî, *et-Teverruku'l-masrafi beyne't-teverruki'l-mundabıt ve't-teverruki'l-munazzam dirase fikhiiyye mukârene*, (Beirut: Darü'l-Beşairi'l-İslamiyye, 2011), 245.

⁶⁰ Muhammed Emîn Darîr, “Hukmu't-Teverruk Kemâ Tücrihi'l-Mesârifu fi'l-Vaktî'l-Hâdir”, *Mecelletü'l-Mecmai'l-Fikhiyyi'l-İslâmî*, 21 (2006), 85.

⁶¹ Sâmi b. İbrahim Süveylim, “Müntecâtü't-Teverruki'l-Masrifiiyye”, *Mecelletü Mecmai'l-Fikhi'l-İslâmî (Cidde)* 19/3 (2013), 321.

⁶² Said Bûhrâve, “et-Teverruku'l-Masrifî Dirâsetün Tahliyyetün Nakdiyyetün li'l-Ârâi'l-Fikhiyye”, *Mecelletü Mecmai'l-Fikhi'l-İslâmî (Cidde)* 19/3 (2013), 375.

⁶³ Servet Bayındır, “Modern Faizsiz Finansman Araçlarından Teverruk ve Ges'in Fikhî Tahli-lî”, *Fikhî Açıdan Finans ve Altın İşlemleri, Tartışmalı İlmî Toplantı*, (Konya, 2012), 171.

karz akdi olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Öte yandan emtia genellikle ilk sahibine döndüğünden organize teverruku caiz olmayan üç taraflı ine akdine (el-İnetü'l-Sülâsiyye) benzetmişlerdir.⁶⁴ Mecmau'l-Fıkhî'l-İslâmî ed-Düvelî,⁶⁵ el-Mecmau'l-Fıkhîyyü'l-İslâmî,⁶⁶ The European Council For Fatwa and Research⁶⁷ gibi bazı kuruluşlar yanında Konya'da gerçekleştirilen II. Uluslararası İslam Ticaret Hukuku Kongresi'nin sonuç bildirgesinde organize teverruka cevaz verilmemiştir.⁶⁸ AAOIFI ise teverruk işlemini ele aldığı 30 numaralı standardında bazı şartlar ile bu işleme cevaz vermiştir.⁶⁹

Organize teverruk işleminin birçok akit ve şart içermesi müşterinin satın aldığı emtia üzerinde tasarruf hakkını ortadan kaldırıp müşteriye finans kurumuna alım satım için vekil tayin etmeye icbar etmesi sebebiyle bizi bu akde cevaz vermeyenlerin görüşüne yaklaştırmaktadır. Fakat organize teverruk işleminin bazı şartlar ile caiz olacağını söyleyebiliriz. İlk şart organize teverruk işleminde yer alan tüm akit ve vaatlerin sıhhat şartlarını sağlanmış olmasıdır. Örneğin işleme konu olan emtianın satıcının mülkiyetinde olması ve satın aldıktan sonra müşterinin emtiayı hakikaten veya hükmen kabzediyor olması gerekir. İkinci şart emtia ilk satıcısına geri dönmemesidir. Üçüncü şart finans kurumunun organize teverruk akdini sadece çalışmalarını durduracak derecede likidite kıtlığı durumlarına hasretmesi, likidite elde etme çalışmalarını ise daha çok mudarebe, yatırım fonları ve diğer yatırım araçlarına odaklamasıdır. Dördüncü şart ters teverruk işleminde finans kurumunun emtiayı kendisine vadeli olarak satabilmesi için bu emtiayı müşterinin hakiki veya hükmi kabzından sonra finans kurumuna vekalet vermesidir. Zikredeceğimiz son şart ise organize teverruk işleminin borç yapılandırılması için kullanılı-

⁶⁴ Süveylim, "Müntecâtü't-Tevrûkî'l-Masrifiyye", 322.

⁶⁵ 26-30 Nisan tarihli toplantıda alınan 179 numaralı karar için bkz. "Karârü Rakm 179 (19/3) bi-şe'ni't-Tevrûk: Hakikatuhû, Envâuhû (el-Fıkhîyyü'l-Ma'rûf ve'l-Masrifiyyü'l-Munazzam)", *Mecelletü Mecmai'l-Fıkhî'l-İslâmî (Cidde)* 19/3 (2013), 874.

⁶⁶ Mecmaü'l-Fıkhîyyi'l-İslâmî'nin 13-17 Aralık 2003 tarihinde gerçekleştirdiği 17. toplantısında alınan ikinci karar bu doğrultudadır. Bkz. İslam House (İH), "Karârâtu'l-Mecmai'l-Fıkhîyyi'l-İslâmî" (Erişim 25 Mayıs 2020).

⁶⁷ European Council for Fatwa and Research (ECFR), "Hukmu't-tevrûqu'l-masrifi" (Erişim 25 Mayıs 2020).

⁶⁸ II. Uluslararası İslam Ticaret Hukuku Kongresi – Günümüzdeki Meseleler, Konya: KTO Karatay Üniversitesi Yayınları, 2016), 1158.

⁶⁹ AAOIFI, *Faizsiz Finans Standartları*, 739-746.

mamasıdır. Aksine borç üzerine enflasyon oranında ilave yapılması teverruk işlemine girişmekten daha meşru olduğu kanaatindeyiz.

Teverruk işlemi uygulanırken genellikle satıcının mülkiyetinde olmayan veya olandan daha fazla emtianın satıldığı Londra Metal Borsasından uzak durulmasını ve finans kurumunun teverruk işlemi uygularken yaptığı işlemin farkında olabilmesi için müşteriye bu işlemdeki akit ve şartların detaylarını bir broşür aracılığıyla izah etmesini önermekteyiz.

1.10. Menkul Kıymet Rehinli Karz Sözleşmesi

Türkiye'deki bazı katılım finans kurumları ile müşterileri likiditeye ihtiyaç duymaları halinde rehin ile teminat altına alınmış karz sözleşmesi yaparlar. Bu uygulamanın işleyişini şu şekilde açıklayabiliriz;

1- Finans kurumu veya müşteri başka bir finans kurumu yahut müşteriden bir miktar karz talebinde bulunur.

2- Borç isteyen, borç veren tarafına rehin olarak kira sertifikası gibi bir menkul kıymet teslim eder.

3- Menkul kıymetin getiri ve değerindeki artış borçluya ait olup borç verenin mülkiyetine geçmez. Ayrıca kasıt (teaddi) veya kusuru (taksir) olmaması halinde borç veren menkul kıymetin tazmin sorumluluğunu yüklenmez.

4- Borç vadesi gelince borçlu borcunu ve ona ek olarak o dönemin enflasyon oranında bir fazlalığı geri öder.

5- Borçlu ödemeyi yapması ile borç veren menkul kıymeti geri teslim eder.

Açıkladığımız sözleşme gerçekte rehin aracılığıyla teminat altına alınmış bir karz sözleşmesidir. Burada sorun teşkil edebilecek tek nokta karz bedeline enflasyon oranında ilave yapılmasıdır. Muasır İslam hukukçuları borca enflasyon oranı eklenmesi konusunda ihtilaf etmişlerdir. Muhammed Osman Şübeyr,⁷⁰ Muhammed Süleyman Eşkâr,⁷¹ Abdülaziz Bayındır,⁷² Hayrettin Ka-

⁷⁰ Şübeyr, *el-Muâmelâtu'l-Maliyyetü'l-Muâsıra*, (Ürdün: Daru'n-Nefâis, 2007), 171.

⁷¹ Muhammed Süleyman Eşkâr, "en-Nukûd ve Tekallubu Kıymetihâ", *Mecelletü Mecmai'l-Fıkhi'l-İslâmî* (Cidde) 5/3 (1988), 1689.

raman,⁷³ İshak Emin Aktepe⁷⁴ gibi İslam hukukçuları yanında Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu⁷⁵ enflasyon oranı eklenmesini üç sebepten dolayı caiz olduğunu söylemişlerdir. Birinci sebep enflasyon farkı ekleyerek borcu geri ödeme insanların kabullenmesi ve aralarındaki anlaşmazlığı ortadan kaldırması açısından en makul çözüm olmasıdır. İkincisi sebep enflasyon oranında ekleme yapmak borç veren kişinin karşılaşılabileceği zararı ortadan kaldırmasıdır. Üçüncü sebep ise adalet ve hakkaniyet dini olan İslam, borç alana merhametli davranmayı teşvik ettiği gibi borç verenin de zarara uğramasını onaylamamasıdır. Çünkü enflasyon sebebiyle kâğıt paranın gerçek değerinin düşmesinden dolayı vermiş olduğu borç bedelinden daha azını geri alacağı için borç veren açısından bir zarara sebep olur ki bu da negatif faizdir. Negatif faizden kurtulmak için enflasyon oranında ilave yaparak borç bedelinin gerçek değeri geri ödenmiş olur.⁷⁶ Ali Sâlûs,⁷⁷ Yûsuf Karadâvî,⁷⁸ Hüsameddin Affâne⁷⁹ gibi İslam hukukçuları ise borç paranın mislinin ödenmesi gerektiğini söylemişler ve borç üzerine herhangi bir ziyade yapılmasına cevaz vermemişlerdir. Bu hukukçular cevaz verenlere üç açıdan itiraz ederler. Birincisi, enflasyon oranının faiz oranından daha yüksek olma ihtimalidir. Yüksek enflasyon oranı paranın değerinde bir düşüş manasına gelir. Borç bedeli üzerine yapılan bu ziyadenin katılım bankalarının uyguladıkları kar oranlarından ve konvansiyonel bankaların belirlediği faiz oranından daha yüksek olduğu gözlemlenir. Şayet borç bedelinin kıymeti ile geri ödenmesini gerekli görürsek bankalar ile işlem yapma ve onlara yatırım yapmaya ihtiyaç kalmaz. Ayrıca bu durum borç vereni parasının değerini koru-

⁷² Abdülaziz Bayındır, “İslam fıkhi açısından borçlanmalarda enflasyon farkı”, *Süleymaniye Vakfı* (Erişim 04 Nisan 2020).

⁷³ Fakat Karaman enflasyon oranının hesaplanmasında bazı problemler olması sebebi ile borçlunun da hakkının yenmemesi ve fazla ödeme yapmaması için ihtiyaten enflasyon oranının birkaç puan eksik hesaplanmasının uygun olacağını söyler. Hayrettin Karaman, “Soru-(133) Borçta enflasyon farkı, parayı değerlendirmek” *Hayrettin Karaman* (Erişim 04 Nisan 2020).

⁷⁴ Aktepe, *Sorularla Katılım Bankacılığı*, 31.

⁷⁵ Din İşleri Yüksek Kurulu (DİYK), *Fetvalar* (İstanbul: İleri Basım Matbaacılık AŞ., 2019), 493.

⁷⁶ Eşkâr, “en-Nukûd ve Tekallubu Kıymetihâ”, 1689; Salih Ebû Farhâ, *Teğayyuru Kıymeti'n-Nukûd ve Eseruhu fi Sedâdi'd-Deyni fi'l-İslâm* (Filistin: Necâh Nablus Üniversitesi, 2005), 85.

⁷⁷ Sâlûs, “Eseru Teğayyuri Kıymeti'n-Nukûdi fi'l-Hukûki ve'l-İltizâmât”, *Mecelletü Mecmai'l-Fikhi'l-İslâmî (Cidde)* 5/3 (1998), 1748.

⁷⁸ Yûsuf Karadâvî, *Fetâvâ Muâsıra*, (Kuveyt: Dâru'l-Kalem, 1987), 612.

⁷⁹ Salih Ebû Farhâ'nın nakline göre Affâne bu görüştedir. Bkz. Ebû Farhâ, *Teğayyuru Kıymeti'n-Nukûd*, 88.

mak ve çok yüksek olan enflasyon oranındaki artışı elde etmesi için riskli yatırımlardan uzaklaştırıp borç vermeye teşvik eder. İkincisi, enflasyon oranında eklemeye yapmak karz akdinin hakikatine ve ruhuna aykırı olmasıdır. Çünkü karz akdi yardımlaşma ve iyilikte bulunma akdidir. Böyle bir karzın karşılığı Allah Teala tarafından verilir. Hatta Kur'an'da borç verenin alacağını tasadduk etmesi teşvik edilir; "Şayet bilerseniz tasaddukta bulunmanız sizin için daha hayırlıdır".⁸⁰ Üçüncüsü, böyle bir akitte borç alanın enflasyon farkını ve sistemin dezavantajını tek başına yüklenmesi ihtimali olup bunun yerine şer'i ilkelere uygun bir alternatif bulunması gerekir.⁸¹

Cevaz verenlerin görüşünün günümüz şartlarına daha uygun olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü itibari paranın semeniyyet özelliği (semen olabilme) ile para dışındaki misli malların semeniyyet özelliği birbirinden farklıdır. Misli malların semeniyyet özelliği malın kendisinden kaynaklanırken itibari paranın semeniyyet özelliği kendisinden değil insanların teamülünden kaynaklanmıştır. Yani insanlar paranın üretildiği madde değerine değil itibari değerine bakarlar. Dolayısıyla misli malın değerindeki değişim geri ödemede miktarın eşitliğine zarar vermez. Ancak itibari para değer kazanıp kaybettiği için para borçlanmalarında geri ödeme esnasında paranın miktar olarak eşitliğinin değil değerinin dikkate alınması adalet ve hakkaniyete daha yakın bir çözümdür. Ayrıca değeri değişen itibari parayı borç olarak veren kimse gerçekte o paranın temsil ettiği değeri borç vermiştir. Karz akdi ise verilen borç ile geri ödenecek bedelin eşit olmasını gerektirdiğinden geri ödeme esnasında eşitlik miktarda değil değerde aranmalıdır. Dolayısıyla itibari paranın değeri değiştiği zaman borcun misli ile değil kıymeti ile ödenmesi gerekir. Öte yandan enflasyon oranına bakacak olursak şu şekilde hesaplandığını görürüz; gıda ürünleri, giyecek, ilaç maddeleri, araba ve ev fiyatları, mobilya ve eğitim masrafları gibi birçok kalem hesaba alınarak içinde bulunulan aydaki fiyatları ile bir önceki aydaki fiyatları mukayese edilip ortalama değişim oranı ortaya çıkarılır. Bu oran itibari paranın değerindeki düşüş oranını gösterir. Bu yüzden enflasyon oranının borç bedeline eklenmesi borcu kıymeti ile ödemek manasına gelmektedir. Paranın değerinde bir değişim olması durumunda Hanefîlerden Ebû Yûsuf'a göre borcun kıymeti ile ödenmesi gerekir ve mezhepte

⁸⁰ el-Bakara 2/280.

⁸¹ Sâlüs, *Mevsûatu'l-Kadâyâ'l-Fikhiyyeti'l-Muâsıra ve'l-İktisâdi'l-İslâmî*, (Katar: Daru's-Sekâfe, t.y.), 421.

fetva verilen görüş budur.⁸² Ancak enflasyon oranının borç verirken değil geri ödeme tarihinde arada geçen döneme ait enflasyon oranının eklenmesi gerektiği kanaatindeyiz.

1.11. Puantaj Sistemi ile Tekaruz Anlaşması

Bazı finans kurumlarının uyguladığı repo alternatiflerinden bir tanesi de puantaj sistemi ile tekaruz (karşılıklı karz) anlaşmasıdır. Verilen borç miktarı ve vadesine göre veren tarafın lehine, alan tarafın da aleyhine puan hesaplandığı için bu anlaşmaya puantaj sistemi ile tekaruz adı verilmiştir.⁸³ Anlaşmanın işleyişini şu şekilde izah edebiliriz: Bir finans kurumu kısa vadeli likidite ihtiyacını gidermek için başka bir finans kurumundan borç alır. Almış olduğu borç karşılığında diğer tarafa teminat olarak menkul kıymet gibi bir rehin verir. Bu borç karşılığında ise borç veren tarafa ihtiyaç duyduğu zaman aynı miktar ve vadeyle borç verme yükümlülüğü altına girer. Puantaj sistemi ile tekaruz anlaşmasında bazen bir taraf lehine diğer taraftan daha fazla puan hesaplandığından avantajlı konumda olabilmektedir. Bu durum tekaruz anlaşması özellikle merkez bankası ile banka veya banka ile müşteri arasında olduğu zaman görülmektedir. Örneğin merkez bankasından bir ay vadeli 100000 TL karz alan A bankası, merkez bankası lehine fazladan hesaplanan puan sebebiyle daha sonra iki ay vadeli 100000 TL veya bir ay vadeli 150000 TL karz verme yükümlülüğü altına girmektedir. Öte yandan bazen puan hesaplanırken borç vadesindeki faiz oranı dikkate alınmaktadır.

Fakihler karz alma şartıyla karz vermenin hükmü konusunda ihtilaf etmiştir. Şâfiî ve Hanbelî fakihler bunun haram olduğunu söylerken⁸⁴ Hanefîler bu meseleyi eserlerinde bir bütün olarak ele almamış, fakat mezhepte meşhur olan karz akitlerinde şart koşmanın haram olacağı görüşüdür. İbn Âbidîn (öl. 1252/1836) Hulasa adlı eserinde “şartlı karz haram, şart ise batıldır” ifadelerine yer vermiştir.⁸⁵ Mâlikîler ise bazı eserlerinde bu akdi yasaklarken⁸⁶ bazıla-

⁸² Kemaleddin Muhammed b. Abdulvahid es-Sivâsi İbnü'l-Hümmam, *Fethu'l-Kadîr*, (Beyrut: Daru'l-Fikr, t.y.) 7/157; İbn Âbidîn, *Reddu'l-Muhtâr*, 4/533.

⁸³ Şübeylî, *Edevâtu Mehâtrî's-Suyûle*, 16.

⁸⁴ Zeynuddin Ebû Yahya b. Zekeriyya b. Muhammed el-Ensârî es-Süneykî, *Esnâ'l-Metâlib fi Şerhi Ravzi't-Tâlib*, (Kahire: Daru'l-Kitâbi'l-İslâmî, t.y.) 2/142; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 4/241.

⁸⁵ İbn Âbidîn, *Reddu'l-Muhtâr*, 5/166.

⁸⁶ Karâfi, *ez-Zehîra*, VIII, 23.

rında caiz olduğunu ifade etmiştir.⁸⁷ Halbuki Mâlikîlerin eserlerinde yer alan ifadeleri tahlil edersek onların karşı çıktıkları işlem, karz verme şartının karz veren tarafa bir menfaat sağlaması şüphesi var ise söz konusudur. Yoksa karz verme şartı karz veren tarafa böyle bir avantaj sağlamıyorsa yani her iki karz akdinde de hem bedeller hem de vade eşit ise mezhepte tercih edilen görüş bu akdin caiz olacağı yönündedir. İbnü'l-Hacib (öl. 646/1249) Muhtasar'ında "Buyuu'l-âcâl (vadeli satışlar) içlerinden bazıları fasit olan akitlere verilen isimdir. Bu fasit akitler, tarafların caiz olan bir işlemi batıl bir sonuca ulaşmak amacıyla oluşturmalarından dolayı seddi zeria sebebiyle fasittir. Fasit akitlerden biri olan "bey ve selef akdi" (borç verme şartıyla satış) ümmetin icmaı ile yasaklanmıştır. Batıl bir sonuca ulaşmak için bey ve selef (borç verme şartıyla satış) veya menfaat sağlayan karz gibi akitlere insanlar fazla yönelirse ittifakla yasaklanır. ... Şayet borç verme şartı ile borç alma gibi batıl bir sonuca ulaşmak son derece uzak bir ihtimal ise mezhepte meşhur olan caiz olacağı görüşüdür" ifadelerine yer verir.⁸⁸ Tekaruz anlaşmasının caiz olmadığını söyleyenler karz alma şartı ile yapılan karz vermenin ribâ kapsamında menfaat sağlayan bir karz akdi olduğunu gerekçe göstermektedirler. Ayrıca Hz. Peygamber'in bey' ve selef akdi⁸⁹ ile bey'ateyn fî bey'a (tek akit içerisinde iki akit)⁹⁰ akdini yasakladığını delil olarak zikretmektedirler.⁹¹

⁸⁷ Ebû Abdillâh Şemsuddîn Muhammed b. İbrahim et-Tetâi el-Mâlikî, *Cevâhiru'd-Durer fî Halli Elfâzi'l-Muhtasar*, thk. Ebu'l-Hasan Nûrî Hamid el-Mesellâtî (Beyrut: Daru İbn Hazm, 2014), 5/136; Ahmed b. Muhammed es-Sâvî, *Bulğatü's-Sâlik li-Akrabi'l-Mesâlik İlâ Mezhebi'l-İmâm Malik (Haşiyetü es-Sâvî Ala'ş-Şerhi's-Sağîr)*, tsh. Ahmed Sa'd Ali vd. (Kahire: Mektebetü Mustafa el-Bâbî'l-Halebî, 1952), 2/40.

⁸⁸ Ebû Amr Cemaluddîn Osman b. Ömer b. Ebi Bekr İbnu'l-Hacib el-Kürdî el-Mâlikî, *Câmiu'l-Ümmehât (Muhtasaru İbn Hâcib)*, thk. Ebû Abdirrahman el-Ahdar el-Ahdarî (Dımaşk: el-Yemâme li't-Tibâati ve'n-Neşri ve't-Tevzî', 2000), 352.

⁸⁹ Tirmizî bu hadis hakkında "hasenun sahihun" ifadesini kullanmıştır. Şuayb Arnavut ise bu hadisin "hasen" olduğunu ifade etmiştir. Bkz. Ebû Dâvud, "Buyû", 70 (no. 3504); Ebû İsâ Muhammed b. İsâ et-Tirmizî, *el-Camiu's-Sahih*, 5 cilt, thk: Ahmed Muhammed Şakir vd. (Mısır: Matbaatu Mustafa el-Bâbî'l-Halebî, 1975), "Buyû", 2 (No. 1234); Ahmed b. Şuayb en-Nesâî, *el-Müctebâ mine's-Sünen (Sünenü'n-Nesâî)*, thk. Merkezü'l-Buhûs ve Takniyeti'l-Ma'lûmâti bi-dâri't-Te'sil (Kahire: Dâru't-Te'sil, 2012), 55 (No. 4654).

⁹⁰ Malik b. Enes, *el-muvattâ*, thk. Muhammed Fuad Abdalbaki (Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1406/1985), "Buyû", 1342; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 11/203; Tirmizî, "Buyû", 1 (No. 1231); Nesai, "Buyû", 67 (No. 4675).

⁹¹ İbn Kudâme, *el-Muğni*, IV, 241.

Nezih Hammad,⁹² Yûsuf Şübeylî⁹³ ve Fatih Kazancı⁹⁴ gibi muasır İslam iktisatçıları ise puanlama hesaplanırken bir tarafın avantajlı olmaması ve karz bedeli üzerine faiz oranında ekleme yapılmaması şartları ile bu anlaşmayı caiz görmüşlerdir. Ayrıca tekaruz anlaşması AAOIFI'nin 58 numaralı standardında tercih etmiş olduğu repoya alternatif çözümlerden birisidir.⁹⁵

Kanaatimizce kolay ve pratik bir şekilde likiditeye ulaştırılan puantaj hesabıyla tekaruz anlaşması taraflardan birinin diğerine avantajlı olmayıp hem rakam hem de vade açısından eşit olması ve karz bedeline faiz oranı eklenmemesi şartları ile caizdir. Bu anlaşmada enflasyon oranı ise daha önce bahsettiğimiz gibi başlangıçta değil karz bedeli geri ödenirken mevcut enflasyon oranına göre belirlenip eklenebilir. Tekaruz anlaşmasının caiz olduğunu düşündüren noktaları şöyle izah edebiliriz;

1- Yukarıda da işaret ettiğimiz üzere Mâlikî mezhebine göre karşılıklı karz şart koşularken taraflardan birinin diğerinden daha avantajlı olması gibi borç verene menfaat sağlama şüphesi durumunda cevaz verilmez. Ortada böyle bir şüphe söz konusu olmayıp hem rakam hem de vade eşit ise mezhepte tercih edilen görüş caiz olacaktır.

2- Tekaruz anlaşmasının haram olduğunu ifade edenlerin Hz. Peygamber'den rivayet edilen bey' ve selef akdi ile bey'ateyn fi bey'a akitlerini yasaklaması hadisi ile istidlallerine iki yönden itiraz edebiliriz. Birincisi; Rivayet edilen hadisler satım akdi ile alakalı olup karz akdi ile alakalı değildir. İkincisi; Bey' akdini selef ile birleştirme yasağının illeti borç verenin 10000 TL borç verip değeri 800 TL olan bir malı 1000 TL'ye satması gibi ribâyâ ulaştırılan bir hile olmasıdır. Verdiğimiz örnekte aradaki 200 TL borç olarak verilen 10000 TL üzerine eklenen ribevi bir fazlalıktır. Bahsettiğimiz şartlarla yapılan tekaruz anlaşmasında ise böyle bir hile söz konusu olmadığından hadiste geçen bey' ve selef akdi ile tekaruz anlaşması arasında illet birliğinden bahsedemeyiz. Öte yandan cumhur fukahaya göre bey'ateyn fi bey'a akdinin anlamı satıcının bir malı 1000 TL peşin, 2000 TL

⁹² Hammad, *Fî Fıkhi'l-Muâmelâtî'l-Mâliyye ve'l-Masrifîyye (Kırâetün Cedîde)*, (Dimeşk: Dâru'l-Kalem, 2007), 294.

⁹³ Şübeylî, *Edevâtü İdâratı Mehâtrî's-Süyûle*, 19.

⁹⁴ Fatih Kazancı, *Merkez Bankalarının Faizsiz Bankalar Üzerindeki İşlev ve Etkileri: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Örneği* (İstanbul, İZÜ, SBE, 2019), 257.

⁹⁵ AAOIFI, *Faizsiz Finans Standartları*, 1298-1299.

vadeli fiyattan satışı sunup semen belirlenmeden yahut iki maldan birini tek fiyattan satışı sunup mebi belirlenmeden tarafların ayrılmasıdır. Dolayısıyla bey'ayteyn fi bey'a yasağın illeti semenin veya mebiin belirsiz olup akdin istikrar kazanmamasıdır.⁹⁶ Cumhur fukahanın verdiği bu anlam tekaruz anlaşmasında bulunmadığından bey'ateyn fi bey'a ile tekaruz anlaşması arasında da illet birliğinden söz edilemez. Bu iki illettin tamamı da tekaruz sözleşmesinde bulunmayan durumlardır. Dolayısıyla tekaruz anlaşmasının yasaklanması için bu iki hadisi delil göstermek uygun değildir.

3- Bu anlaşmaya haram diyenler karz akdinde geri karz verme şartının borç verene menfaat sağlayan bir şart olduğunu ve karz akdinde böyle bir menfaatin ribâ sayılacağını söyleyerek caiz kabul etmemektedirler. Fakat bu gerekçenin ikna edici olmadığını söyleyebiliriz. Çünkü haksızlığa yol açıp ribâ kapsamında değerlendirildiği için haram kabul edilen menfaat sadece borç verene ait ise söz konusudur. Ancak şart hem borç verene hem de borçluya menfaat sağlıyorsa süftece akdinde olduğu gibi problem teşkil etmez. Süftece akdi ise hem borç veren hem de borç alana menfaat sağlayıp özellikle borç alan açısından bir külfet olmaması halinde fakihlerin çoğunun caiz gördüğü bir akittir.⁹⁷ Sonuç olarak bu anlaşmanın finans kurumlarını faizli borç verme

⁹⁶ Aynî, *el-Binâye*, 8/186; Ebu'l-Hasan Ali b. Abdusselam et-Tusulî, *el-Behce fi Şerhi't-Tuhfe*, thk. Muhammed Abdulkadir Şahin (Beyrut: Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1998), 2/12; Râfiî, *Fethu'l-Azîz*, 8/194; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 4/313; Şemsuddîn Ebû Abdillâh ez-Zerkeşî el-Hanbelî, *Şerhu'z-Zerkeşî ala Muhtasari'l-Hirakî*, thk. Abdulmunim Halil İbrahim (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2002), 2/93.

⁹⁷ Fakihler süftecenin hükmü konusunda ihtilaf etmişlerdir. Hanefîler karz akdi içerisinde şart koşulması durumunda süfteceyi mekruh kabul ederken akitte şart koşulmaması durumunda caiz olduğu ifade etmektedirler. Mâlikî fakihlerin bir kısmı süfteceye cevaz verirken İmam Malik'in mekruh gördüğü rivayet edilmektedir. Mâlikî mezhebinde tercih edilen görüş süftecenin yasak olmasına rağmen korkunun yayılması durumunda cevaz verileceği yönündedir. Şâfiîler, süftecenin karz akdi içerisinde şart koşulması durumunda batıl, fakat karz akdinin kurulmasından sonra tarafların anlaşmaları ile yapılırsa caiz olduğunu söylemektedirler. Hanbelîler süftecenin borçluya bir külfet teşkil etmemesi durumunda caiz olduğunu ifade etmekteyse de külfet teşkil etmesi durumunda Ahmed b. Hanbel'in caiz veya yasak gördüğü şeklinde iki farklı rivayet edilmektedir. Bkz. Şilbî, *Hâşiyetü'ş-Şilbî*, 4/174; Tusulî, *el-Behce*, 2/473; Sirâcüddîn Ebû Hafs Amr b. Ali İbnu'l-Mulakkîn, *'Ucâletu'l-Muhtâc ilâ Tevcîhi'l-Minhâc*, thk. 'İzzüddîn Hişâm el-Bedrânî (Ürdün: Dâru'l-Kitâb, 2001) 2/688; Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed el-Mâverdi, *el-Hâvi'l-Kebîr fi Fikhi Mezhebi'l-İmâm eş-Şâfiî*, thk. Ali Muhammed Muavvad-Adil Ahmed Abdu'l-Mevcûd (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye,

veya faize götüren hilelere başvurmadan uzak tutarak likidite sağlamak için en önemli alternatiflerden biri olduğunu ve yukarıda zikrettiğimiz şartlar ile caiz kabul edileceğini söylemek mümkün görünmektedir.

1.12. Katılım Finans Kurumları İçin Repo Alternatif Öneriler

Repo işlemi ve repo işleminin katılım finans kurumları tarafından uygulanan bazı alternatiflerinden bahsettikten sonra bu kurumların uygulayabileceğini düşündüğümüz diğer alternatifleri birer öneri olarak zikretmek istiyoruz.

1.13. Birinci Öneri: Kira Sertifikalarının Geri Alım Vaadi ile Satımı

Likidite temin etmede faizli repo işleminin alternatif çözümlerinden ve katılım finans kurumlarında uygulanması mümkün yöntemlerden biri de sahipliğe dayalı kira sertifikalarının bir hafta gibi kısa vadeli satılmasıdır. Şöyle ki bu işlem ile sertifikanın mülkiyeti müşteriye geçecek ve müşteri mülkiyetini elinde bulundurduğu sürece sertifikanın genellikle sabit olan getirisine sahip olacaktır. Vade sonunda ise işleme konu olan sertifikayı geri satmak üzere tek tarafı bağlayıcı bir taahhüt söz konusudur. Daha iyi anlayabilmek için uygulamanın taraflarını şöyle izah edebiliriz:

Birinci taraf varlık kiralama şirkettir (VKŞ). Varlıkları satın alıp genellikle icare müntehiye bittemlik (finansal kiralama / leasing) vasıtasıyla kiraya veren ve kira sertifikası ihraç eden taraftır.

İkinci taraf kaynak kuruluştur (kiracıdır). Genellikle VKŞ tarafından işleme konu olan sahipliğe dayalı kira sertifikalarını icare müntehiye bittemlik vasıtasıyla kiralayan taraftır.

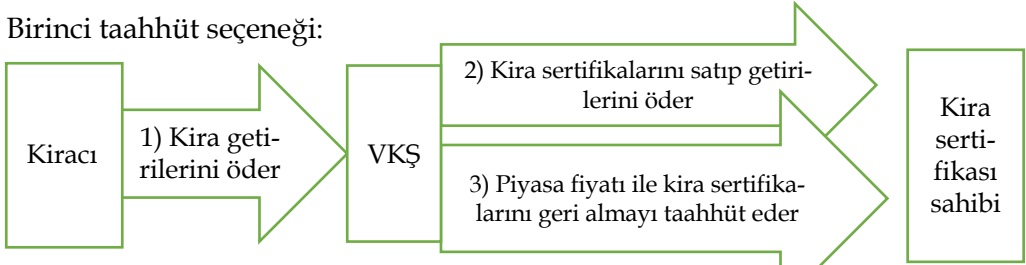
Üçüncü taraf sertifika sahibidir. Varlıkları veya varlıklardan doğan hakları temsil eden kira sertifikalarını VKŞ'den satın alıp bu sertifikaların getirisinden istifade eden taraftır.

Bu uygulamanın borç veren tarafa menfaat sağlayan bir işleme dönüşmemesi için ya ilk taraf yani VKŞ ya da ikinci taraf yani kiracı geri satın alma taahhüdünde bulunabilir. İlk durumda VKŞ sertifikayı sertifika sahibinden

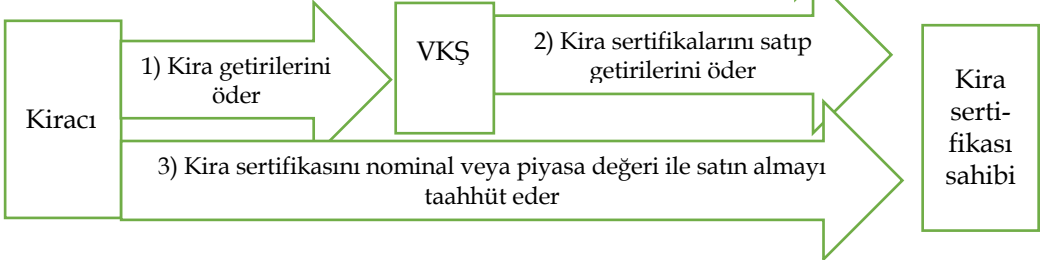
1999) 6/476; İbn Kudâme, *el-Kâfi fi Fıkhi'l-İmâm Ahmed*, (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1994), 2/72.

geri satın alma günündeki piyasa fiyatı ile alacağını taahhüt ederken ikinci durumda kiracı sertifika sahibinden ya nominal ya da piyasa değeri ile sertifikayı geri alacağını taahhüt eder. Süre sonunda sertifika sahibi ister nominal veya piyasa değeri ile kiracıya isterse anlaştıkları fiyat ile üçüncü bir tarafa satabilir. Kiracının nominal fiyat ile satın alma taahhüdünde bulunabilmesi için VKŞ'den bağımsız bir taraf olması gerekir.⁹⁸ İki seçenek üzerinden yapılabilen bu taahhüdün daha iyi anlaşılabilmesi için şema üzerinden izahını şöyle yapabiliriz:

Birinci taahhüt seçeneği:

İkinci taahhüt seçeneği:

Ayrıca anlaşmanın caiz olabilmesi için kanaatimizce şu şartlar gerekli görülmektedir:

⁹⁸ Bazı İslam ülkelerinde ihraç edilen kira sertifikaları ile onların temsil ettiği varlık ve haklar arasındaki bağlantı koparılmaktadır. Her ne kadar varlık ve hakların piyasa değeri artıp düşse de onları temsil eden kira sertifikalarının değeri sabit kalıp nominal fiyatını korumaktadır. Bu durum kira sertifikalarının alım satımının cevazına fıkhi yönden problem teşkil etmektedir. Çünkü bu durumda kira sertifikası sahibi gerçek değeri olmayan bir kâğıt parçası alıp temsil edilen varlık ve hakların menfaatlerini gerçekten satın almamaktadır. Bu noktada kira sertifikaları ile onların temsil ettiği varlık ve haklar arasındaki bağlantıyı devam ettiren bir uygulamanın meydana getirilmesi gerektiği kanaatindeyiz.

1- Vaadin tek tarafı bağlayıcı olması gerekir. Aksi halde anlaşma göstermelik olup rehinle teminat altına alınmış bir karz akdine dönüşür.

2- Geri alım işlemi ilk akit ile otomatik değil ayrı bir akit ile gerçekleşmelidir.

3- Kira sertifikasının mülkiyeti müşteriye tam olarak intikal etmelidir. Dolayısıyla kira sertifikasının hem mülkiyetinin hem de getirisinin üçüncü bir taraf yanında (Takasbank) depolanmasını zorunlu gören yönetmeliğin düzenlenmesi gerekir. Üçüncü tarafın kira sertifikasını emanet sorumluluğu ile muhafaza etmesi ise imkân dahilindedir.

4- VKŞ'nin kira sertifikalarını nominal fiyatı ile geri almayı taahhüt etmesi caiz olmaz. Çünkü anlaşma böyle bir taahhüt ile yapılırsa borç verene menfaat sağlayan bir karz akdine dönüşür.

5- Taahhüt eden tarafın temerrüdü halinde diğer taraf için fiili zararı (gerçek zarar) telafi etme hakkı doğar.

1.14. İkinci Öneri: Yatırım Fonları

Likiditeye sahip olup ellerindeki sermayeyi kısa vadeli işletmek isteyen müşterileri cezbedecek repoya alternatif işletme araçlarından biri de İslam dünyasındaki birçok katılım finans kurumu tarafından oluşturulan ve günlük getirisi olan katılım yatırım fonlarıdır. Likidite sahiplerinin yatırım fonu payları satın alarak ihtiyaç duydukları zaman geri satıp günlük kâr elde etmeleri mümkündür. Bu yatırım fonlarının işleyişini anlayabilmek için Türkiye'deki katılım yatırım fonlarını örnek olarak göstermemiz faydalı olacaktır.

1.15. Türkiye'de Katılım Yatırım Fonları

2020 Mayıs ayı sonu itibarıyla Türkiye'de fon bilgilendirme platformunda (TEFAS) yer alıp yarısından çoğu konvansiyonel 17 finans kurumu tarafından oluşturulan katılım şemsiye fonları sayısı 42'ye ulaşmıştır. Bu tarihteki verilere göre katılım yatırım fonlarının işlem hacmi 7 milyar TL'yi aşarak Türkiye yatırım fonları pazarındaki toplam işlem hacminin %10.54'ünü oluşturmuştur. Yatırım fonları sermayesi değişiklik göstermesine rağmen genellikle özel veya devlet kira sertifikaları, hisse senetleri, katılım hesabı araçları

yanında altın, dolar ve euro dövizlerinde kullanılmaktadır.⁹⁹ Yatırım fonlarının işleyişine baktığımız zaman yatırımcı gerçekte yatırım paylarını satın alarak satın alınan payın değerine eklenen günlük karı elde etmektedir. Ayrıca yatırımcının satın aldığı payı dilediği zaman satıcı portföye veya üçüncü bir tarafa satma hakkı vardır. Öte yandan satıcı portföy yatırımcı istediği zaman paylarını geri satın almayı taahhüt etmektedir. Katılım yatırım fonu payları alım satımı fıkıh açısından caiz görülse bile bazı portföy izahnamelerinde “Nakit ihtiyacı duyan fonun, ihtiyaç duyduğu nakdi karşılamak için borsa dışında, portföyünde yer alan herhangi bir varlığı, taraflardan en çok birinin tek taraflı bağlayıcı vaadi ile belli bir süre sonunda önceden tespit edilmiş şartlarla geri alma taahhüdünde bulunarak satması mümkündür. Söz konusu işlem, fon portföyünde yer alan varlıkların rayiç değerinin %10’una kadar yapılabilir.”¹⁰⁰ ifadesi yer almaktadır. Dolayısıyla bu ifade portföy yönetimine ellerindeki yatırım fonu varlıklarının belirli bir oranını geri alım vaadi ile satım / geri satım vaadi ile alım işlemlerini yapma hakkı tanır. Fakat daha önce bu uygulamanın fıkhi problemlerinden bahsedip gerçekte satıcı adına menfaat sağlayan faizli bir karz akdi olduğunu ve bizim açımızdan caiz olmadığını ifade etmiştik. Bu yüzden katılım finans kurumlarının yatırım fonlarını değerlendirirken bu tür işlemleri yapmayı farklı alternatiflere yönelmeleri kanaatindeyiz.

1.16. Üçüncü Öneri: Kira Sertifikalarının Alım Satımı İçin Katılım Finans İlkelerine Uygun Bir Pazar Kurulması

Likidite eksikliği problemini giderip repoya alternatif olabilecek çözümlerden bir tanesi de kira sertifikaları ile caiz görülen menkul kıymetlerin alım satımı için katılım finans kurumlarının kendi aralarında bir pazar kurmalarıdır. Bu pazarda bir taraftan likidite fazlası olan finans kurumu getirisini elde edebilmek için bir menkul kıymet satın alırken, diğer taraftan likidite ihtiyacı olan finans kurumu ise sahip olduğu menkul kıymeti satarak likiditeye ulaşabilecektir. Pazar içerisinde menkul kıymetlere alıcı bulunmadığı taktirde merkez bankası gibi üçüncü bir taraf menkul kıymeti piyasa değeri veya nominal fiyatı ile almayı taahhüt edebilir. Önerdiğimiz pazarın 2001 tarihinde İslam

⁹⁹ Türkiye Elektronik Fon Alım Satım Platformu (TEFAS), “Fon bazlı işlem hacmi raporu” (Erişim 27 Mayıs 2020).

¹⁰⁰ KTP, “İzahname”; ZP, “İzahname”.

ülkelerinden Bahreyn’de kurulan Finans Pazarı (Sukun Nakd) gibi örnekleri mevcuttur.¹⁰¹

1.17. Dördüncü Öneri: Teverruk İşlemi İçin Katılım Finans İlkele- rine Uygun Bir Pazarın Kurulması

Organize teverruk işleminin ihtiyaç halinde ve belirli şartlar altında caiz kabul edilebileceğini daha önce bahsetmiştik. Fakat katılım finans kurumları organize teverruk işlemini Londra Metal Borsası gibi uluslararası bir piyasada uyguladığı için bahsettiğimiz şartların bulunması mümkün gözükmemektedir. Bundan dolayı ihtiyaç halinde katılım finans kurumlarının organize teverruk işlemi şartlarını yerine getirerek gerçekleştirebilmeleri için bir danışma kurulunun gözetiminde pazar kurulmasını öneriyoruz. Bu pazarın tekstil gibi yerli sanayi ürünleri yahut buğday-arpa gibi yerli tarım ürünleri üzerine kurulması mümkündür. Dolayısıyla atılacak bu adım ülke ekonomisini hareketlendirip yerli şirketlerin ve çiftçilerin istifade etmesinin yanı sıra katılım finans kurumları ile müşterilerinin yapılan organize teverruk işlemindeki fihhi açıdan soru işaretleri giderilmiş olacaktır. Hatta bu pazarda fakihlerin çoğunun cevaz verdiği bireysel teverrukun yapılması bile mümkün olacaktır.¹⁰² İslam dünyasında birçok örneği olan bu pazarlara 2009 senesinde Malezya’da kurulan Emtia Pazarını (Bursa Suq Al-Sila’) örnek verebiliriz. Bu pazar Malezya’da şer’i esaslara göre ürünlerin alışverişini sağlayan ilk pazardır. İslam Finans Hizmetleri Borsası tarafından yönetilen bu pazarda işlem gören ana ürün ham palm yağıdır.¹⁰³ Bu tür pazarlara Uluslararası Dubai Temel Emtia Finansman Platformu’nu (Bevvâbetü Dubai li’t-Temvîli’l-Âlemi li’s-Silai’l-Esâsiyye) ikinci bir örnek olarak verebiliriz.¹⁰⁴

¹⁰¹ Ahsen Lehsâsne - Faysal Şeyyâd “Münticatu sûki’n-nakdi beyne’l-mesârifî’l-İslâmiyyeti dirasetün tahlîliyyetün nakdiyyetün li’t-tecribeti’l-Malîzya me’a muhâveleti tatvîri münticâti temvîliyyetin cedîdetin”, *Mecelletü İsrâ ed-Düvelîyye li’l-Mâliyyeti’l-İslâmiyyeti*, 1/5 (Haziran 2014), 19.

¹⁰² Fahrüddin Osman b. Ali ez-Zeylaî, *Tebyînu’l-Hakâik Şerhu Kenzi’d-Dekâik*, (Bulak: el-Matbaatu’l-Kübrâ’l-Emîriyye, 1313), 4/163; Uleyş, *Minahu’l-Celîl*, 5/104; Nevevi, *Ravzatu’t-Talibîn*, 3/418; Buhûtî, *er-Ravdu’l-Murbi’*, 1/214; “Teverruk”, *el-Mevsûatü’l-Fıkhîyyetü’l-Küveytiyye*, (Kuveyt: Daru’s-Selâsil, 1404-1427), 14/147.

¹⁰³ Lehsâsne-Şeyyâd, “Müntecâtu sûki’n-nakd”, 18.

¹⁰⁴ James Gavin, “Islamic Liquidity”, *International Islamic Liquidity Management* (Erişim 27 Mayıs 2020).

1.18. Beşinci Öneri: Karzıhasen Fonunun Kurulması

Likidite eksikliği problemini çözmek için repoya alternatif önerilerimizden bir tanesi ise karzıhasen fonunun kurulmasıdır. Bu fonun Merkez bankası tarafından finans kurumlarının bütçesinden belirli bir meblağ kesilerek oluşturulması mümkündür. Merkez bankası belirli şartlar dairesinde ihtiyaç duyan finans kurumuna borç verip borcun karşılığında menkul kıymet gibi bir teminat talep edebilecektir. Ayrıca daha önce caiz olduğunu ifade ettiğimiz borca enflasyon oranı eklenerek borcun kıymeti ile geri ödenmesini de şart koşulabilecektir. Merkez bankası bu fonu kurarak likidite ihtiyacını karşılamanın yanı sıra ülke ekonomisini canlandırmaya da katkı sağlayacaktır.

1.19. Sonuç

Çalışmamda repo işleminin aslında bir satım akdi olmayıp bilakis rehin ile teminat altına alınan ve borç verene menfaat sağlayan, dolayısıyla da caiz olmayan bir karz akdi olduğu anlaşılmıştır.

Kısa vadeli likidite sağlama veya değerlendirme amacıyla katılım finans kurumları repo yerine birtakım alternatifler geliştirmişlerdir. Geliştirilen alternatiflerden bir tanesi faize ulaştıran bir hile kabul ederek caiz olmadığını kabul ettiğimiz Malezya'daki geri alım vaadi ile satım (SBBA) işlemidir. Türkiye'de bazı katılım finans kurumlarının uyguladığı geri alım vaadi ile satım işleminin de geride zikredilen sebeplerle caiz olmadığı kanaatindeyiz. Bazı şartlarla caiz olduğunu düşündüğümüz organize teverruk veya diğer ismiyle banka teverruku da repo işleminin alternatiflerindedir. Ayrıca enflasyona endekli karz işlemi de caiz olduğunu düşündüğümüz alternatiflerden biridir. Repo alternatiflerinden bir diğeri olan puantaj sistemi ile tekaruz anlaşmasının ise faizli bir fazlalık olmaması ve taraflardan birinin avantajlı olmaması şartları ile caiz olduğunu düşünmekteyiz.

Katılım finans kurumlarının uyguladığı bu alternatifler yanında bazı çözüm önerilerinden de bahsettik. VKŞ'nin sahipliğe dayalı kira sertifikalarını belirli şartlarla geri alım vaadi ile satması bu önerilerden birisidir. Repo yerine kısa vadeli yatırım yapmak isteyen müşteriler için önerilen çözümlerden biri de müşterilerin günlük kâr kazandıran yatırım fonu payları alıp satmalarıdır. Önerdiğimiz diğer çözümler ise kira sertifikalarının alım satımı için katılım finans kurumları arasında ortak bir pazarın kurulması, merkez bankası tarafından bir karzıhasen fonu kurulması ve ihtiyaç halinde katılım finans kurum-

larının organize teverruk işlemi yapabilmeleri için katılım finans ilkelerine uygun bir pazar kurulmasıdır. Son olarak şu dört genel tavsiyelerde bulunmak istiyoruz;

1- Ticarete hem kâr hem de zarar olma ihtimali onu ribâdan ayıran ana noktadır. Bu bilincin toplumda yayılmasına gayret edilmesi yanında katılım finans kurumlarının konvansiyonel finans kurumlarından farklarını izah ederek halkın katılım finans kurumlarına yatırım yapması teşvik edilmelidir.

2- Katılım finans kurumlarının amacı sadece kâr elde etmek olmamalıdır. Bu kurumlar kâr elde etmenin yanı sıra diğer faizli finans kurumlarından ayrılmak için çalışmalarında ilkeli hareket etmelidir.

3- Türkiye'deki katılım finans kurumlarının varlıkların kira artışlarını LIBOR¹⁰⁵ gibi faiz oranları ile belirlemesi yerine Thomson Reuters kurumunun yayımladığı ve İslam dünyasındaki birçok katılım finans kurumu tarafından uygulanan IIBR gibi bir kâr oranıyla belirlemesini tavsiye ediyoruz. IIBR oranı katılım bankaları arasındaki finans piyasasında kısa vadeli yatırımların beklenen kâr ortalamasını temsil eder.¹⁰⁶ Ayrıca Türkiye'deki katılım finans kurumlarının diğer faiz veya kâr oranı hesaplama şekillerinden faydalanarak kendilerine ait bir kâr oranı belirlemeleri de mümkündür.

4- Türkiye'de ihraç edilen kira sertifikalarının genişletilip çeşitlenmesini öneriyoruz. Öte yandan Türkiye çapında kira sertifikalarının ihracı, alım-

¹⁰⁵ LIBOR: (London Inter Bank Offered Rate) üye bankaların katılımıyla belirlenen Londra para piyasalarındaki bankalar arası borç verme faiz oranıdır. [ICE Benchmark Administration \(IBA\)](#) tarafından yayımlanan bu oran dünyada faiz oranını belirlemek için en yaygın kullanılan oranlardan biridir. TRLİBOR ise Türkiye'de 2002 yılında uygulanmaya başlanmıştır. TRLİBOR TR bazında referans faiz oranlarını belirleyen, yurt içi ve yurt dışı işlemlerde kullanıcılara sunulan TL faiz oranıdır. 14 bankayı içinde bulunduran Türkiye Bankalar Birliği tarafından oluşturulan oranlar her gün 11.15'de yayınlanır, ertesi gün 09.00'da silinir. Bkz. PWC Türkiye (PWC), "LIBOR reformu ve geçiş süreci hakkında bilinmesi gerekenler" (Erişim 29 Mayıs 2020); Business Bloomberg (BB), "Libor nedir?" (Erişim 29 Mayıs 2020).

¹⁰⁶ IIBR oranı hesaplanırken 16 katılım bankasının Mekke saati ile sabah 9:00 ile 10:44 saatleri arasında Thomson Reuters kurumuna gönderdiği teklifler üzerinden değerlendirilir. Reuters kurumu gelen teklifleri en yüksekte en düşüğe doğru sıralar ve ortalama hesabı belirlemek için ilk dört ile son dört teklifi listeden çıkarır. Ardından kalan tekliflerin küsuratını çıkararak ortalama bir oran belirler. Saat 10:45 ile 10:59 arasında ise ortalamayı inceleyip gözden geçirir. Kâr oranı ilanı ise saat 11:00'da gerçekleşir. Bkz. Lehsâsne-Şeyyâd, "Müntecâtu süki'n-nakd", 32.

satımı gibi konuların tartışılacağı ve bunların fihki problemlerini ele alacak bir sempozyumun yapılmasının da gerekli olduğu kanaatindeyiz.

Kaynakça

- AAOIFI, Faizsiz Finans Kuruluşları Muhasebe ve Denetleme Kurumu. *Faizsiz Finans Standartları*. İstanbul: TKBB Yayınları, ty.
- Akan, Özge. *Geri Alım Vaadi İle Satım (Repo) Sözleşmesi*. Ankara: Gazi Üniversitesi, SBE, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillah eş-Şeybânî. *el-Müsned*. thk. Şuayb Arnavut. 50 cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2001.
- Aynî, Bedreddin. *el-Binâye Şerhu'l-Hidâye*. 13 cilt. Beyrut: Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2000.
- Aktepe, İshak Emin. *Sorularla Katılım Bankacılığı*. İstanbul: TKBB Yayınları, 2013.
- Bayındır, Abdülaziz. "İslam fihki açısından borçlanmalarda enflasyon farkı". Erişim 04 Nisan 2020. <https://www.suleymaniyevakfi.org/fikih-arastirmalari/islam-fikhi-acisindan-borclanmalarda-enflasyon-farki.html>
- Bayındır, Servet. "Modern Faizsiz Finansman Araçlarından Teverruk ve Ges'in Fikhî Tahlili". *Fikhî Açından Finans ve Altın İşlemleri, Tartışmalı İlmî Toplantı*. Konya, 2012, 153-179.
- BB, Business Bloomberg. "Libor nedir?". Erişim 29 Mayıs 2020. <https://businessht.bloomberght.com/piyasalar/haber/1280890-libor-nedir>
- BDDK, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu. "Aylık Bankacılık Sektörü verileri". Erişim 16 Mayıs 2020. <https://www.bddk.org.tr/BultenAylık>.
- "Beyu'l-Vefâ". *el-Mevsûatü'l-Fikhiyyetü'l-Küveytiyye*. 9/260-264. Kuveyt: Daru'l-Selâsil, 2. Basım, 1404-1427.
- Bezzâz, Ebû Bekr Ahmed b. Amr. *el-Bahru'z-Zihâr*. thk. Mahfuzu'r-Rahman Zeynu'l-Lah. 18 cilt, Medine: Mektebetü'l-U'lûm ve'l-Hikem, 2009.

- Bûhrâve, Said. "et-Teverruku'l-Masrifî Dirâsetün Tahlîliyyetün Nakdiyyetün li'l-Ârâi'l-Fıkhiyye". *Mecelletü Mecmai'l-Fıkhi'l-İslâmî (Cidde)* 19/3 (2013), 341-382.
- Buhûti, Mansur b. Yunus b. Salâhiddin. *er-Ravdu'l-Murbi' Şerhu Zâdi'l-Mustakni'*. thk. Said Muhammed el-Lehhâm. Beyrut: Daru'l-Fikr, t.y.
- Keşşâfü'l-Kınâ'*. thk. Ebû Abdillâh Muhammed eş-Şâfiû. 6 cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1997.
- Burhâneddin el-Buhârî, Mahmud b. Ahmed b. Abdülaziz el-Merginani. *Muhîtu'l-Burhânî fi'l-Fıkhi'n-Nu'mânî*. thk. Abdulkerim Sâmi el-Cündî, 9 cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2004.
- BNM, Bank Negara Malaysia. "Guidance Notes on Sell and Buy Back Agreement". Erişim 18 Mayıs 2020. https://www.bnm.gov.my/guidelines/01_banking/04_prudential_stds/06_sbba.pdf.
- Çakır, Mustafa. *İslam Hukuku Açısından Teverruk İşlemleri*. Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, SBE, Doktora Tezi, 2018.
- Darîr, Muhammed Emîn. "Hukmu't-Teverruk Kemâ Tücrîhi'l-Mesârifu fi'l-Vakti'l-Hâdir". *Mecelletü'l-Mecmai'l-Fıkhiyyi'l-İslâmî*, 21 (2006), 397-428.
- Dede, Kenan. *Katılım Bankalarında Hazine Ürünleri ve Sermaye Piyasası Uygulamaları*. İstanbul: TKBB Yayınları, 2017.
- DİYK, Din İşleri Yüksek Kurulu. *Fetoalar*. İstanbul: İleri Basım Matbaacılık AŞ., 5. Basım, 2019.
- Ebû Farhâ, Salih. *Teğayyuru Kıymeti'n-Nukûd ve Eseruhu fî Sedâdi'd-Deyni fi'l-İslâm*. Filistin: Necâh Nablus Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2005.
- Ebû Dâvûd, Süleyman b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî. *es-Sünen*. thk. Şuayb Arnavut-Muhammed Kâmil Karabellî. 7 cilt. yy: Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 2009.
- ECFR, European Council for Fatwa and Research. "Hukmu't-teverruqi'l-masrifî". Erişim 25 Mayıs 2020. <https://www.ecfr.org/blog/2017/05/12/حکم-التورق-المصرفی/>

- Eşkâr, Muhammed Süleyman. “en-Nukûd ve Tekallubu Kıymetihâ”, *Mecelletü Mecmai'l-Fikhi'l-İslâmî (Cidde)* 5/3 (1988), 1673-1695.
- FR, Fitch Ratings. “Liquidity stress highlights importance of effective sharia-compliant repo market”. Erişim 18 Mayıs 2020. <https://www.fitchratings.com/research/islamic-finance/liquidity-stress-highlights-importance-of-effective-sharia-compliant-repo-market-08-04-2020>.
- Gavin, James. “İslamic Liquidity”. *International Islamic Liquidity Management*. Erişim 27 Mayıs 2020. http://www.iilm.com/App_ClientFile/b1c4c838-3d1b-48a9-81cb-f4aa6585e9b9/Assets/publication/Islamic%20Liquidity%20Management%20Finds%20a%20New%20Cross-border%20Focus.pdf
- GIG, Global Investor Group. “Examining the case for sharia-compliant alternatives to repos”. Erişim 18 Mayıs 2020. <https://www.globalinvestorgroup.com/articles/3693417/examining-the-case-for-sharia-compliant-alternatives-to-repos>.
- Heytemi, İbn Hacer. *Tuhfetü'l-Muhtâc fî Şerhi'l-Minhâc*. 10 cilt. Mısır: el-Mektebetü't-Ticariyyetü'l-Kübrâ, 1983.
- el-Fetâvâ'l-Fikhiyyetu'l-Kübrâ*. thk. Abdulkadir el-Fâkihî el-Mekkî. 4 cilt. Beyrut: Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1997.
- Hocaeminefendizâde, Ali Haydar Efendi. *Düreru'l-Hükkâm Şerhu Mecelleti'l-Ahkâm*. 4 cilt. İstanbul: Acar Basım ve Cilt, 2016.
- Hamûd, Sâmî. “Beyu'l-Murâbaha li'l-Âmiri bi's-Şirâ”. *Mecelletü Mecmai'l-Fikhi'l-İslâmî (Cidde)* 5/2 (1988), 1097, 1090-1113.
- Hammâd, Nezih. “el-Vefâu bi'l-va'd”. *Mecelletü Mecmai'l-Fikhi'l-İslâmî (Cidde)* 5/2 (1988), 823-837.
- et-Teverruk, Hukmuhu ve Tatbikâtuhu'l-Muâsıra”. *Mecelletü Mecmai'l-Fikhi'l-İslâmî (Cidde)* 19/3 (2013), 623-668.
- fî Fikhi'l-Muâmelâti'l-Mâliyye ve'l-Masriyye (Kırâetün Cedîde)*, Dımeşk: Dâru'l-Kalem, 2007.

- IIMM, Islamic Interbank Money Market. "Suku'l-mâli'l-İslâmî beyne'l-mesârif". Erişim 18 Mayıs 2020. <http://iimm.bnm.gov.my/index.php?ch=4&pg=4&ac=98>.
- IFLR, International Financial Law Review. "First Islamic repo transaction explained". Erişim 18 Mayıs 2020. <https://www.iflr.com/Article/2882292/First-Islamic-repo-transaction-explained.html>.
- İbn Abdülber, Ebû Amr Yûsuf b. Abdillâh Yûsuf. *el-Kâfi fî Fıkhi Ehli'l-Medîne*. thk. Muhammed Muhammed Ahyed Mûrîtânî. 2 cilt. Riyad: Mektebetü'r-Riyâdi'l-Hadîse, 2. Basım, 1980.
- İbn Âbidîn, Muhammed Emin b. Amr b. Abdilaziz ed-Dimeşki el-Hanefî. *Reddü'l-Muhtâr Alâ'd-Dürri'l-Muhtâr*. 6 cilt. Beyrut: Daru'l-Fikr, 2. Basım, 1992.
- İbn Hazm, Ali b. Ahmed ez-Zâhirî. *el-Muhallâ bi'l-Âsâr fî Şerhi'l-Mücellâ bi'l-İhtisâr*. 12 cilt. Beyrut: Daru'l-Fikr, t.y.
- İbn Rüşd, Ebü'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Rüşd el-Kurtûbî. *el-Beyân ve't-Tahsîl ve'ş-Şerh ve't-Tevcîh ve't-Talîl li-Mesâile Mustehraca*. thk. Muhammed Haccî vd. 20 cilt. Beyrut: Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 2. Basım, 1988.
- İbn Nüceym, Zeynüddin. *el-Bahru'r-Râik Şerhu Kenzi'd-Dekâik*. thk. Zekeriyyâ Umeyrât. 9 cilt. Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1997.
- İbnu'l-Mulakkin, Sirâcüddin Ebû Hafs Amr b. Ali. *Ucâletu'l-Muhtâc ilâ Tevcîhi'l-Minhâc*. thk. İzzüddin Hişâm el-Bedrânî. 4 cilt. Ürdün: Dâru'l-Kitâb, 2001.
- İbnu'l-Hâcib, Cemaluddin. *Câmiu'l-Ümmehât (Muhtasarı İbn Hâcib)*. thk: Ebû Abdirrahman el-Ahdar el-Ahdarî. Dımaşk: el-Yemâme lî't-Tıbbâti ve'n-Neşri ve't-Tevzî, 2. Basım, 2000.
- İbnü'l-Hümâm, Kemaleddin. *Fethu'l-Kadîr*. 10 cilt. ty., Beyrut: Daru'l-Fikr.
- İbn Kudâme, Muvaffakuddin. *el-Muğnî fî Fıkhi'l-İmâm Ahmed*. 10 cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1405.
- el-Kâfi fî Fıkhi'l-İmâm Ahmed*. 4 cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1994.

- İH, İslam House. “Karârâtü'l-Mecmai'l-Fıkhiyyi'l-İslâmî”. Erişim 25 Mayıs 2020.
https://d1.islamhouse.com/data/ar/ih_books/single_010/ar_qrarat_el_mogama3_alfiqhy.pdf
- Karâfî, Şihâbüddin. *ez-Zehîra*. thk. Muhammed Haccî ve Saîd E'râb. 14 cilt. Beyrut: Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 1994.
Envâru'l-Burûk fî Envâi'l-Furûk (el-Furûk). 4 cilt. yy.: Dâru Âlemi'l-Kütüb, ty.
- Karadağî, Ali Muhyiddin. *et-Teverruku'l-masrafi beyne't-teverruki'l-mundabit ve't-teverruki'l-munazzam dirase fıkhiyye mukârene*. Beyrut: Darü'l-Beşairi'l-İslamiyye, 2011.
- Karaman, Hayrettin. “Soru-(133) Borçta enflasyon farkı, parayı değerlendirmek”. *Hayrettin Karaman*. Erişim 04 Nisan 2020.
<http://www.hayrettinkaraman.net/sc/00133.htm>.
- Kazancı, Fatih. “Merkez Bankalarının Faizsiz Bankalar Üzerindeki İşlev ve Etkileri: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Örneği”. İstanbul: İZÜ, SBE, Doktora Tezi, 2019.
- Karadâvî, Yusuf. “el-Vefâu bi'l-va'd”. *Mecelletü Mecmai'l-Fıkhi'l-İslâmî (Cidde)* 5/2 (1988), 839-859.
Fetâvâ Muâsıra. Kuveyt: Daru'l-Kalem, 3. Basım, 1987.
- “Karâru Rakm 179 (19/3) bi-şe'ni't-Teverruk: Hakikatuhû, Envâuhû (el-Fıkhiyyü'l-Ma'rûf ve'l-Masrifıyyü'l-Munazzam)”, *Mecelletü Mecmai'l-Fıkhi'l-İslâmî (Cidde)* 19/3 (2013), 873-874.
- “Karâru Rakm (302) bi-şe'ni el-Vefâu bi'l-va'd, ve'l-Murâbaha li'l-Âmiri bi'ş-Şirâ”, *Mecelletü Mecmai'l-Fıkhi'l-İslâmî (Cidde)* 5/2 (1988), 1599-1600.
- Karrî, Muhammed Ali. “Hukmu't-teverruk Kemâ Tücrîhi'l-Mesârifu'l-İslâmiyyetü (Dirâsetün Fıkhiyyetün İktisadiyyetün). *Mecelletü'l-Mecmai'l-Fıkhiyyi'l-İslâmî*, 17/2, 633-662.
- KTP, KT Portföy. “KT Portföy Yönetimi A.Ş. Katılım Şemsiye Fonu'na Bağlı KT Portföy Kısa Vadeli Kira Sertifikaları Katılım Fonu'nun Katılma Paylarının İhracına İlişkin İzahname”. [Erişim 20 Mayıs 2020.](#)

https://www.ktportfoy.com.tr/Resources/ServiceFile/FileName/KTV%20İzahname_24112017_2017-12-12@09-11-07-936.pdf

- Lehsâsne, Ahsen - Şeyyâd, Faysal. "Münticatu sûki'n-nakdi beyne'l-mesârifi'l-İslâmiyyeti dirasetün tahlîliyyetün nakdiyyetün li't-tecribeti'l-Malîzya me'a muhâveleti tatvîri münticâti temvîliyyetin cedîdetin". *Mecelletü İsrâ ed-Düveliyye li'l-Mâlîyyeti'l-İslâmiyye*, 1/5 (Haziran 2014), 1-88.
- Mâzerî, Ebû Abdillâh el-Mâzerî el-Mâlikî. *Şerhu't-Telkîn*, thk. Muhammed el-Muhtâr es-Selâmî. 5 cilt. Beyrut: Daru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 2008.
- Mâlik b. Enes, Ebû Abdillâh. *el-muvattâ*. thk. Muhammed Fuad Abdalbaki. 2 cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsî'l-Arabî, 1406/1985.
- Mâverdi, Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed. *el-Hâvi'l-Kebîr fî Fıkhi Mezhebi'l-İmâm eş-Şâfiî*. thk. Ali Muhammed Muavvad-Adil Ahmed Abdu'l-Mevcûd. 19 cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1999.
- Menî', Abdullâh b. Süleyman. "Hukmu't-Teverruk Kemâ Tücrîhi'l-Mesârifu'l-İslâmiyyetü fi'l-Vakti'l-Hâdir". *Mecelletü'l-Mecmai'l-Fıkhiyyi'l-İslâmî*, 17/2, 337-363.
- MPM, Maqasid Portfolio Management. "Fon katılma payı ihraç başvurunuz hk.". Erişim 20 Mayıs 2020. https://maqasidportfolio.com/wp-content/uploads/2019/11/kisa_191112135041.pdf
- Nevevî, Muhyiddîn Yahyâ b. Şeref. *Ravzatü't-Tâlibîn ve Umdetü'l-Müftîn*. thk. Züheyr eş-Şâviş. 12 cilt. Beyrut-Şam-Umman: el-Mektebü'l-İslâmî, 3. Basım, 1991.
- Nesâî, Ahmed b. Şuayb. *el-Müctebâ mine's-Sünen (Sünenü'n-Nesâî)*. thk. Merkezü'l-Buhûs ve Takniyyetü'l-Ma'lûmâti bidâri't-Te'sîl. 9 cilt. Kahire: Dâru't-Te'sîl, 2012.
- Osmanî, Muhammed Takî. "Ahkâm't-Teverruk ve Tatbikâtuhu'l-Muâsıra". *Mecelletü Mecmai'l-Fıkhi'l-İslâmî (Cidde)* 19/3 (2013), 549-621.
- PWC, PWC Türkiye. "LIBOR reformu ve geçiş süreci hakkında bilinmesi gerekenler". Erişim 29 Mayıs 2020. <https://www.pwc.com.tr/libor>

- REUTERS. "Indonesia's Islamic banks launch Islamic repurchase agreement". Erişim 18 Mayıs 2020. <https://www.reuters.com/article/islam-financing-indonesia-idUSL8N0ZI03020150702>.
- Râfî, Abdülkerim Muhammed el-Kazvîni. *Fethu'l-Azîz Şerhu'l-Vecîz*. 12 cilt. Beyrut: Daru'l-Fikr, ty.
- Sâlûs, Ali. "Eseru Teğayyuri Kıymeti'n-Nukûdi fi'l-Hukûki ve'l-İltizâmât". *Mecelletü Mecmai'l-Fikhi'l-İslâmî (Cidde)* 5/3 (1998), 1719-1752.
- "et-Teverruk. Hakikatuhû ve Envâuhû". *Mecelletü Mecmai'l-Fikhi'l-İslâmî (Cidde)* 19/3 (2013), 427-515.
- Mevsûatu'l-Kadâyâ'l-Fikhiyyeti'l-Muâsıra ve'l-İktisâdi'l-İslâmî*. Katar: Daru's-Sekâfe, 7. Basım, ty.
- Sâvî, Ahmed. *Bulğatü's-Sâlik li-Akrabi'l-Mesâlik İlâ Mezhebi'l-İmâm Mâlik (Haşiyetü es-Sâvî Ala's-Şerhi's-Sağîr)*. Tsh. Ahmed Sa'd Ali vd. 2 cilt. Kahire: Mektebetü Mustafa el-Bâbi'l-Halebî, 1952.
- Serahsî, Ebû Bekr Muhammed. *el-Mebsût*. thk. Halil Muhyiddin el-Meys. 30 cilt. Beyrut: Daru'l-Fikr, 2000.
- SPK, Sermaye Piyasası Kurulu. "Resmi gazete 21301 (31 Temmuz 1992)". Erişim 15 Haziran 2020. https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/21301_1.pdf
- "Resmi Gazete 29554 (6 Aralık 2015)". Erişim 15 Haziran 2020. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/12/20151206-2.htm>.
- Sübki, Takıyyüddin Ebu'l-Hasen Ali b. Abdulkâfi. *Tekmiletü'-Mecmûi Şerhi'l-Mühezzeb*. 30 cilt. Beyrut: Daru'l-Fikr, ty.
- Sübki, Taceddin Abdulvehhab. *el-Eşbâh ve'n-Nezâir*. 2 cilt. Beyrut: Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1991.
- Süneyki, Zeynuddin. *Esnâ'l-Metâlib fi Şerhi Ravzi't-Tâlib*. 4 cilt. Kahire: Daru'l-Kitâbi'l-İslâmî, ty.
- Süveylim, Sâmî b. İbrahim, "Müntecâtü't-Teverruki'l-Masrifiiyye", *Mecelletü Mecmai'l-Fikhi'l-İslâmî (Cidde)* 19/3 (2013), 285-340.

Şâfiî, Muhammed b. İdris. *el-Ümm*. 7 cilt. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1990.

Şübeylî, Yusuf. "Edevâtü İdâreti Mehâtiri's-Süyûleti ve Bedâilü İttifâkiyeti İâdeti'ş-Şirâ'fi'l-Müessesâti'l-Maliyye". *İmtithal*. Erişim 16 Haziran 2020. <http://www.imtithal.com/uploaded/media/research/3601.pdf>

Şilbî, Şihabu'd-Dîn. *Hâşiyetü-ş-Şilbî 'alâ Tebyîni'l-Hakâik Şerhi Kenzi'd-Dekâik*. 6 cilt. Kahire: el-Matbaatü'l-Kübrâ'l-Emîriyye, 1313.

Şübeyr, Muhammed Osman. "et-Tevrriku'l-Fikhî ve Tatbîkâtuhu'l-Muâsıra fi'l-Fikhî'l-İslâmî". *Mecelletü Mecmai'l-Fikhî'l-İslâmî (Cidde)* 19/3 (2013), 549-621.

el-Muâmelâtu'l-Maliyyetü'l-Muâsıra. Ürdün: Daru'n-Nefâis, 6. Basım, 2007.

T.C. CB MBS, T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi. "Bankalarca yapılacak repo ve ters repo işlemlerine ilişkin esaslar hakkında yönetmelik". Erişim 15 Haziran 2020. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=21278&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>

T.C. MB, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası. "Açık piyasa işlemleri talimatlarındaki değişiklikler hk.". Erişim 15 Temmuz 2020. <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/fcabb985-e37b-4c7f-912b-fe5c695c8f58/katbank.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-fcabb985-e37b-4c7f-912b-fe5c695c8f58-m3LdbLS>.

"Fiyat Endeksi (Tüketici Fiyatları)". Erişim 18 Mayıs 2020. <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Enflasyon+Verileri/Tuketici+Fiyatlari>.

Tetâî, Ebû Abdillah Şemsuddin. *Cevâhiru'd-Durer fî Halli Elfâzi'l-Muhtasar*. Thk. Ebu'l-Hasan Nûrî Hamid el-Mesellâtî. 8 cilt. Beyrut: Daru İbn Hazm, 2014.

TEFAS, Türkiye Elektronik Fon Alım Satım Platformu. "Fon bazlı işlem hacmi raporu". Erişim 27 Mayıs 2020. <https://www.tefas.gov.tr/IstatistikiRaporlar/FonBazliIslemHacmi.aspx>

"Temlik". *el-Mevsûatü'l-Fikhiyyetü'l-Küveytiyye*. c.14, 24-27. Kuveyt: Daru'l-Selâsil, 2. Basım, 1404-1427.

- “Teverruk”. *el-Mevsûatü'l-Fıkhîyyetü'l-Küveytiyye*. 14/147-148. Kuveyt: Daru'l-Selâsil, 2. Basım, 1404-1427.
- TF, Türkiye Finans. “Ders çözen finansman icazet belgesi”. Erişim 01 Temmuz 2020. <https://www.turkiyefinans.com.tr/Documents/dert-cozen-icazet-belgesi.pdf>
- Tİ, Takas İstanbul. “Sn. genel müdür, sermaye piyasaları ve fon yöneticilerinin dikkatine”. Erişim 15 Haziran 2020. <https://www.takasbank.com.tr/documents/Announcement/1089.pdf>.
- “Banka ve aracı kurumlarca yapılacak repo ve ters repo işlemlerine ilişkin bildirim, değerlendirme ve depo esasları”. Erişim 15 Haziran 2020. <https://www.takasbank.com.tr/documents/Announcement/1278.pdf>
- “Borsa istanbul a.s. borçlanma araçları piyasası takas ve merkezi karşı taraf hizmeti esasları prosedürü”. Erişim 15 Haziran 2020. <https://www.takasbank.com.tr/documents/prosedurler/bas-borclanma-araclari-piyasasi-takas-ve-mkt-proseduru-060520.pdf>
- Tirmizî, Ebû İsa *el-Camiu's-Sahih*. thk. Ahmed Muhammed Şakir vd. 5 cilt. Mısır: Matbaatu Mustafa el-Bâbî'l-Halebî, 2. Basım, 1975.
- Turan, M. Fatih. “Bey' Bi'l-Vefâ Ve Bey'ul-Îne İle Mukayeseli Olarak Günümüz Repo İşlemlerinin Fıkhî Boyutu”. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 14/27 (2015/1), 117-146.
- Tusulî, Ali b. Abdusselam. *el-Behce fî Şerhi't-Tuhfe*. thk. Muhammed Abdulkadir Şahin. 2 cilt. Beyrut: Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1998.
- Uleyş, Ebû Abdillah Muhammed. *Minehu'l-Celîl Şerhun Alâ Muhtasari Seyyidî Halil*. 9 cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1989.
- Zeylai, Fahrudin. *Tebyînu'l-Hakâik Şerhu Kenzi'd-Dekâik*. 6 cilt. Bulak: el-Matbaatu'l-Kübrâ'l-Emîriyye, 1313.
- Zuhaylî, Vehbe. “et-Teverruk – Hakikatuhu – Envâuhu (el-Fıkhî'l-Ma'ruf ve'l-Masrifî'l-Munazzam)”. *Mecelletü Mecmai'l-Fıkhî'l-İslâmî (Cidde)* 19/3 (2013), 785-870.
- Zerkeşî, Şemsuddin. *Şerhu'z-Zerkeşî Ala Muhtasari'l-Hırakî*. thk. Abdulmun'im Halil İbrahim. 3 cilt. Beyrut: Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2002.

ZP, Ziraat Portföy. “Ziraat Portföy Yönetimi A.Ş. Katılım Şemsiye Fonu’na Bağlı Ziraat Portföy Kısa Vadeli Kıra Sertifikası Katılım Fonu’nun Katılma Paylarının İhracına İlişkin İzahname”. Erişim 20 Mayıs 2020. <https://www.ziraatportfoy.com.tr/documents/ZPK-İzahname-Tadil-Metni-05.12.2019.pdf>

II. Uluslararası İslam Ticaret Hukuku Kongresi – Günümüzdeki Meseleler, KTO Karatay Üniversitesi Yayınları, Konya 2016.